

A paradigmákba zárt miniszterelnök

**A POLITIKAI VEZETÉS HÁROM PARADIGMÁJRA
A MODERN DEMOKRÁCIÁKBAN:
KREATIVITÁS, GONDOSKODÁS ÉS REPRESENTÁCIÓ**

ÍRTA: G. FODOR GÁBOR

BEVEZETÉS

A dolgozat¹ arra tesz kísérletet, hogy elemezze a modern democráciákban megjelenő politikai vezetés különböző paradigmáit, vagyis tárgya a politikai vezetés (*political leadership*) természetének vizsgálata. A tanulmányban három paradigma előfeltevéseinek végiggondolására kerül sor². Az egyes teoretikus mátrixokat egy olyan közös koordinátarendszer szempontrendszere (a politikum megértésének kulcsa; mi a politika?; mi a kormányzás, mint politikai tevékenység?; az elmélet előfeltevései; a politikai tudás ismérvei; a politikai tudás alkalmazásának célja; a célokhoz rendelt eszközök; korlátok és paradigma torzulása) alapján kívánom tárgyalni, ami megítélésem szerint megteremti az összehasonlíthatóság feltételrendszerét.

A kormányzás mint kreativitás paradigmájának elemzésekor elsősorban Tilo Schabert megfontolásaira³ fogok támaszkodni. A kreativitás koncepciója azt hangsúlyozza, hogy az úgynevezett „fejedelmek” lényegi módon tartoznak hozzá a politika világához. Minden időben és minden helyen feltűnnek, és egy személyben jelenítik meg, sűrítik össze a politikai vezetés klasszikus karakterjegyeit. Tilo Schabert amellet érvel, hogy a modern *leaderek*ben az a közös, hogy mindannyian a klasszikus fejedelem módjára kormányoznak, aktualizálva a politikai klasszicizmus praxisát.

Michel Foucault megközelítését⁴ méltányolva a második paradigma a kormányzás liberális módusára fókuszál. Foucault szerint a kormányzás problémája

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² A kreativitás és a gondoskodás paradigmájához lásd még: G. Fodor Gábor (2006a): *Kínai enciklopédia a kormányzáshoz*. MTA PTI Műhelytanulmányok /1. www.mtapti.hu. A reprezentáció paradigmájához: G. Fodor Gábor (2007a): *A kormányzás-tudás válsága (A pantomim-kormányzás természetrajza)*. *Kommentár* /1. 61-76.

³ Schabert, Tilo (1989): *Boston Politics: The Creativity of Power*. De Guyter Studies on North America. Berlin/New York: Walter de Gruyter.; Schabert, Tilo (2005): *A Classical Prince: The Style of François Mitterand*. In Cooper, B.-Embry, Ch.R.(Ed.): *Philosophy, Literature and Politics: Essays Honory Ellis Sandoz*. Columbia-London: University of Missouri Press. 234-257.

⁴ Foucault, Michel (1999): „Kormány-fővel” gondolkodni. In Uő. *Nyelv a végtelenhez*. Debrecen: Latin Betűk. 287-307. Foucault megközelítését felhasználva egyébként egy jelentős „gouvernementalíté-kutatás” (*Gouvernementality-studies*) bontakozott ki. E „program” legjelentősebb darbjai: Barry, Andrew: *Foucault and Political Reason: Liberalism, Neoliberalism and Rationalities of Government*. London, 1996.; Burchell, Graham-Gordon, Collin-Miller, Peter (Ed.): *The Foucault effect. Studies in Gouvernementality*. Chichago, 1991. illetve: Pieper, Mariann-Rodríguez, Encarnación Gutiérrez (Hg.): *Gouvernementalität. Ein sozialwissenschaftliches Konzept in Anschluss an Foucault*. Campus Verlag, Frankfurt/New York, 2003.; Bröckling, Ulrich-Krasmann, Susanne-Lemke, Thomas (Hg.): *Gouvernementalität der Gegenwart. Studien zur Ökonomisierung der Sozialen*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2000.

nem azonos a szuverenitás kérdésével, hanem sokkal inkább az egyének, a családok, a piac és a népesség kormányozhatóságának a problémájával függ össze. A „kormányzás racionalitása” a kormányzati praxis természetére irányuló reflexió, nem más, mint a vezetések vezetése. A liberális demokrácia ily módon a menedzser és a vállalkozó mentalitását kínálja fel modellnek mind a kormányzat, mind a személy számára.

Végül az esztétikai paradigma a reprezentáció terminusának esztétikai konnotációit hangsúlyozza, és a *leadership* kérdéséről mint a kormányzat révén megvalósuló reprezentációról beszél. Frank R. Ankersmit nézőpontjából⁵ kiindulva a harmadik koncepció a modern demokráciák természetét a mediatizálódás problémájaként közelíti meg, amelynek hangsúlyos része a politika perszonalizációja.

A három paradigma egymással is divergens viszonyban áll. Schabert a *leadership* problémájára klasszikus értelemben reflektál, Foucault a „kormányzati racionalitás” terminusát szakértelemként és gondoskodásként közelíti meg, míg Ankersmit a politikai reprezentáció jelenségére összpontosít. Ráadásul ez a három koncepció a politikai gondolkodás két különböző tradícióját jeleníti meg: a kormányzás politikai illetve nem-politikai megközelítését képviseli.

Bármiféle paradigmatis gondolkodásnak azonban csak akkor van értelme, ha az egyes paradigmák reflektív viszonyban állnak a politikai valósággal. Szükséges tehát, hogy az egyes teoretikus mátrixokat empirikus ellenőrzésnek vessük alá. Konkrétan arra teszek majd kísérletet, hogy a Gyurcsány-kormány tevékenységét a bemutatott három paradigma szempontjainak segítségével értelmezzem.

A POLITIKAI VEZETÉS HÁROM PARADIGMÁJA

A KORMÁNYZÁS MINT KREATIVITÁS: FOLLOW THE LEADER

A politikum megértésének kulcsa. A kreativitás paradigmája szerint a politikum megértésének a kulcsa a következő maximában foglalható össze: *follow the leader*, azaz, kövesd a vezért. E megközelítés értelmében a politikai vezetés kérdése a politikum központi mozgatórugója. A *leadership* problémája azért köz-

⁵ Ankersmit, Frank R. (1996): *Aesthetic Politics. Political Philosophy Beyond Fact and Value*. Stanford, California: Stanford University Press., Ankersmit, Frank R. (2002): *Political Representation*. Stanford: Stanford University Press.

ponti kérdésköre a politikatudományi vizsgálódásnak, mert a fejedelem státusza kitüntetett pozíciót jelent a politika birodalmában. Az emberi lények sokaságának világa ugyanis teljességgel különbözik attól a szférától, amelyben a *leader* létezik. Míg az előbbi a káosz, az utóbbi a rend birodalma. A kaotikus rendezetlenségbe a fejedelem személye visz stabilitást. A politikai vezető, a *leader* – ahogy Tilo Schabert fogalmaz – a káoszból előálló rend fejedelme (*prince of chaosmos*). A fejedelem személye az „egy és a sok” problémájának olvasztótégelye: a fejedelem jeleníti meg a sokaság akaratát és vágyait, és biztosítja azt a kreatív transzformációt, hogy a sokaság egyként mutakozzon meg (*many emerge as the one*). Mivel a közösség nevében cselekszik, így a fejedelem a képviselő alanya. Vagyis a kreativitás paradigmájában a politikai képviselő problémája egybeesik a politikai vezetés kérdésével⁶.

Mi a politika? Mi a kormányzás mint politikai tevékenység? Mivel a politika a szakadatlan kontingencia, a folyamatos újat-teremtés, az örök újra-előállítás birodalma (*creatio continua*), a kormányzás maga sem más, mint kreativitás⁷. S mivel a rend és rendezetlenség állandóan egymásba játszik, a politikában működő kreativitás arra kényszeríti a fejedelmet, hogy az egymással divergáló kaotikusság és rendezettség sajátos elegyét hozza létre. Vagyis teremtsen egy káoszból előálló rendet (*chaosmos*), ezáltal alapozva meg a kormányzás lehetőségét a kreativitás paradigmájában.

Az elmélet előfeltevései. Ez a megközelítés abból indul ki, hogy se nem tér és se nem az idő nem homogén⁸. A linearitás, az előre haladó történelem csupán egy módja az időnek. A politikai praxis az idők pluralitásának és heterogenitásának a tényén alapul. A folyamatosság mellett ugyanis ott van a megszakítottság, az előrehaladás mellett az egyidejűség is. Sőt, az időbeli szinkronitás feltételezése alapozza meg azt a gondolatot, hogy a kormányzás természete állandó, ennek megfelelően értelmes dolog „a” kormányzás időtlen problémáiról beszélni. Ugyanakkor nemcsak az idő, hanem a tér sem homogén. A nyilvános tere csak egy szerkezeti hely a terek pluralitásán belül: a hivatalos intézmények mellett, mögött vagy felett ott van egy láthatatlan „második kormányzat”, az „udvar” („*Court*”), ami a kreativitás *locusa* és egyben a hatékony kormányzás instrumentuma.

⁶ Schabert 2005: 234-237.

⁷ Schabert 1989:1-5.

⁸ Schabert 1989: 4-5., 45-95., 99-109, 112-117.

A terek és idők pluralitásának feltételezése alapozza meg azt a tételt, hogy a modern *leaderek* minden különbözőségük ellenére mégiscsak nagyon hasonlóak: amennyiben valóban *leaderek*, úgy mindannyian a klasszikus fejedelem módjára kormányoznak. A „modern fejedelmek” nem ismerik egymás kormányzásmódját, így mindegyikük különös módon kormányoz, de ugyanazon modellt, a klasszikus fejedelem kormányzás-modelljét, a kreativitás szerint. Kormányozni ugyanis azt jelenti, kormányozni a klasszikus struktúrán belül. Vagyis létezik a kormányzás klasszikus struktúrája, még mielőtt a modern *leaderek* kormányozni kezdenének⁹.

A politikai tudás ismérvei. A klasszikus struktúrát a kreativitás szabályait követve lehetséges megidézni. A kreativitás szabályainak követése pedig hasonlóságot a nyelv szabályainak ismeretéhez: rendelkezünk a nyelvi elemek egy adott készletével, összekapcsolásuk szabályaival, a meglévő elemekből, követve ugyan a szabályokat, de kreatív módon fejezzük ki magunkat.

A politika művészete tehát nem más, mint mintakövetés. Azoknak a mintáknak az aktualizálása, ami a politikai klasszicizmus struktúrájának és praxisának fenntartására irányul. Az episztemológia értelmében a kormányzás problémái mindig hasonló módon oldódnak meg, persze különböző emberek által, különböző korokban és különböző körülmények között. Az „időtlen” fejedelem a mintákat aktualizálva saját politikai praxisának eredetiségét mutatja fel – a klasszikus minta követése ellenére. Vagyis a kormányzás természete állandó. Így válik a politikai klasszicizmushoz illeszkedő tudásformává az emuláció. Az emuláció bár mintakövetés, de eredménye mégis valami eredeti létrehozásában áll, mert a mintákat aktualizálja a „klasszikus politikus”. A Schabert-féle terminológiát követve mondhatjuk, hogy a „to follow” nem csupán „to imitate”, „to continue”, „to join”, mert a strukturális hasonlóságok szabályainak megértéséről van szó. A klasszikus struktúra időtlensége azt feltételezi, hogy a „to follow” értelmében a kormányzás gyakorlatának a hasonlóságait kell megérteni¹⁰.

A politikai tudás alkalmazásának célja. A mintakövetés aktualizálása elsősorban arra irányul, hogy a fejedelem megteremtse a kormányzás feltételeit (*conditions of government*) és nemcsak a kormányzás feladatait (*task of governing*). A kormányzás feltételeit pedig egy kaotikus kormányzat megszervezésével lehet

⁹ Schabert 2005: 235-237.

¹⁰ Schabert 1989: 15-25.; Schabert 2005: 237-240.

biztosítani. A káoszról rendet formáló kormányzati törekvés így talál rá a kaotikus kormányzás módusára¹¹.

A célokhoz rendelt eszközök. 1. *Kaotikus kormányzat megszervezése*¹². A kaotikus kormányzat megszervezésének kulcsa a kiterjesztés és a láthatatlanság. A kiterjesztés azt jelenti, hogy bármi, ami a kormányzás folyamatával kapcsolatos és természetesen maga a kormányzás folyamata is, szemlélhető úgy, mint a hatalom potenciális forrása. Vagyis a hatalmat mindenre ki kell terjeszteni, amire csak lehet. Ez azt is jelenti, hogy mindent a hatalom terminusaiban kell értelmezni. A kiterjesztés a politikaivá tétel (*politicization*) korlátokat nem ismerő gyakorlata. A másik imperatívusz azt követeli a fejedelemtől – és ez az elv nyilvánvaló módon ellentmond a *public administration* és a *policy management* követelményének – hogy ha a fejedelem működőképessé akarja tenni kormányzatát, akkor láthatatlanná kell tennie hatalmát. Ezt a leghatékonyabb módon úgy érheti el, ha az állandó konfúzió állapotában tartja azt, szüntelenül kitéve az átalakítások és változtatások hullámainak.

A kaotikus kormányzás megszervezése exkluzív tudással ruházza fel a fejedelmet, s ezáltal mindenki más fölé emeli. Bárki, aki részt akar venni a kormányzásban, nem tagadhatja meg a fejedelem vágyait, akaratát és terveit. Ezeknek a vágyaknak, akaratoknak és terveknek az „olvasása” fontosabbá válik, mint a technikai kompetencia és a gyakorlati tudás¹³.

2. *Az „udvar”*¹⁴. A kaotikus kormányzat megteremtésének szándéka egyáltalán nem a káosz létrehozására irányul. A kaotikus kormányzat a káoszt renddé formáló fejedelmi akarat intézményes gyümölcse. A kormányzat ugyanis nem lehet csak konfúzió. Ha valamilyen módon nem szisztematizált és regularizált, vagyis hiányzik belőle mindaz, ami rendezettséget kölcsönöz neki, akkor már nem is számít többé kormányzatnak. A fejedelem természetesen nem azt mondja, hogy „legyen káosz és íme a kormányzat”, hanem egészen mást csinál: a kormányzat kettős struktúráját hozza létre. Vagyis egyesíti a láthatót a láthatatlannal és a káoszt a renddel.

Hogyan éri ezt el? Úgy, hogy mozgatja a személyeket és az intézményeket (*shift the lines*), és úgy, hogy létrehoz a hivatalos intézmények mögött egy neki el-

¹¹ Schabert 1989: 9-12., 25-26.; Schabert 2005: 240-248.

¹² Schabert 1989: 25-28., 31-36.

¹³ Uo. 26-28.

¹⁴ Uo. 45-99.

kötelezett, „második kormányzatot” (*second government*), az „udvart” (*Court*), ami a kreativitás *locusa* és amit a fejedelem barátai alkotnak.

3. *Személyek primátusa*¹⁵. Kreatív módon kormányozni, azt jelenti, biztosítani a személyek primátusát. A fejedelem a barátság művészetének a mestere, a barátok pedig egyesítik erejüket. Schabert a klasszikusokat követve azt állítja, hogy barátok nélkül az államférfi senki és semmi. A fejedelem sokkal inkább az emberek, semmint az intézmények iránt érdeklődik. Mivel a kormányzáshoz szükséges hatalom szét van szóródva az intézmények között és a demokratikus intézményrendszer akadályokat gördít a hatalom aggregálásának útjába (hatalommegosztás elve, fékek és ellensúlyok rendszere), ezért a kormányzáshoz szükséges hatalmat az intézményeken túl kell keresni.

4. *Autokratikus hatalomgyakorlás*¹⁶. Az alkotmányos kormányzat tehát az egyes intézményekben megtestesülő hatalmak szétszórtsága mellett, és azzal szemben, létrehoz egy monokratikus hatalmat, egy autokráciát, de nem a demokrácia lerombolásával, hanem a demokratikus intézményrendszeren belül. Tehát nem az egész politikai rendszer, hanem csak a hatalom megszervezése az, ami autokratikus. Ezért jellemzi a fejedelem hatalomgyakorlását oligarchikus struktúra, konspiratív politika és korrupció. A kormányzás világa ugyanis korántsem a nyilvános, hanem a rejtett birodalma, maga a titok.

Kormányozni azt jelenti, hogy hatalmat teremteni, személyek révén egyfelől, a hatalom alternatív formáin keresztül másfelől. Ezek a fortélyok és praktikák biztosítják azt a kreativitást, hogy a fejedelem megtörje az intézmények ellenállását, szembe találkozva velük a hatalom formálásában. A kormányzati káosz kreativitást eredményez, a kreativitás kontrollálja a hatalmat, a fejedelem pedig uralja a hatalom káoszát, azáltal, hogy autokráciát épít. Ez az autokrácia a kormányzat konfúziójából ered, amit csak ő, az autokrata tart kontroll alatt. Azáltal, hogy rendelkezik az ehhez szükséges képességekkel, azaz, létrehozza az emberek fluid konfigurációját és az intézmények hasonlóképpen fluid struktúráját. Mindez azt is jelenti, hogy az autokrácia a kormányzaton *belül* és egyúttal a kormányzat *által* érvényesül. Így válik a kormányzó „klasszikus politikussá”, aki alkalmazza és követi a kormányzásnak azt a stratégiáját, amit a múltban gyakoroltak és ami a jelenben „aktualizálásra” vár.

¹⁵ Schabert 2005: 248-257.

¹⁶ Uo.

Korlátok és a paradigma torzulása. A kreativitás ugyan szabad cselekvést, de nem semmiből való teremést jelent (tehát nem *creatio ex nihilo*). A kormányzás egyik korlátját maguk az emberek jelentik. Az emberi igényeknek ezt a kaotikus sokféleségét kell a fejedelemnek szem előtt tartania, ha fejedelem akar lenni és ha kormányozni akar. A kormányzás tehát nemcsak azt jelenti, hogy ki kell elégíteni az igényeket, hanem azt is jelenti, hogy ellent kell mondani az igényeknek. Ki kell elégíteni bizonyos igényeket és ellent kell mondani bizonyos igényeknek, s ez a mérlegelés a kontingenciát megzabolázó kreativitástól függ. A káoszon belül kell tehát kormányozni és nem ellene.

A kreativitás másik fontos korlátját az alkotmányos intézményrendszer, a demokratikus politika egésze adja. Egy modern demokráciában még egy klasszikus módon kormányzó fejedelem sem tehet meg mindent. Az autokrácia létrehozásának az igénye a kormányzat feltételeinek a megteremtésére vonatkozik, nem pedig a kormányzat feladataival áll kapcsolatban. Ahhoz, hogy a fejedelem hatalmat tudjon generálni, létre kell hoznia persze egy autokráciát – a demokrácián belül, de a demokrácia nem válhat autokráciává.

A KORMÁNYZÁS MINT GONDOSKODÁS: *GOVERNEMENTALITÉ*

A politikum megértésének kulcsa. Michel Foucault azzal a céllal vezeti be a politikáról szóló diskurzusba a *gouvernementalité* terminusát (ez a fogalom egyébként a „kormányozni” [*gouverner*] ige és a „mentalitás” [*mentalité*] főnév problémásíkját kapcsolja szemantikailag össze), hogy a politikaelméletet uraló hagyományos dichotómiákat felszámolja, és a szuverenitásprobléma helyett a „kormányzás reflexív módusára” irányítsa a figyelmet¹⁷. Foucault terminusa a mások feletti uralom technológiái és az önmagunk feletti uralom közötti kapcsolatra vonatkozik. Míg önmagunkat kormányozzuk, a kormányzat vezeti mások irányítását: a kormányzat a „vezetések vezetése” („*conduct of conduct*”)¹⁸. Az irányítás kifejezésnek ebben a kontextusban két értelme van: az irányítók, a vezetők tevé-

¹⁷ Vö. Lemke, Thomas-Krasmann, Susanne-Bröckling, Ulrich (2000): *Gouvernementalität, Neoliberalismus und Selbsttechnologien. Eine Einleitung*. In Bröckling-Krasmann-Lemke (Hrsg.): *Gouvernementalität der Gegenwart. Studien zur Ökonomisierung des Sozialen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp 25-32.; Simons, Jon (1995): *Foucault & the Political*. London and New York: Routledge. 36-41.

¹⁸ Simons 1995: 36-37.

kenysége, másrészt az ön-kormányzás módja a lehetőségek egy többé-kevésbé nyitott területén¹⁹.

Mi a politika? Mi a kormányzás mint politikai tevékenység? A paradigma értelmében a politikát egy olyan mátrixként kell felfognunk, amely individualizációs technikák és totalizációs eljárások sokaságából áll. Így a politika terjedelme azonossá válik a hatalom kiterjedésével, s a feltevés értelmében minden viszony működhet hatalmi viszonyként. Az így felfogott hatalom egyik legsajátosabb tulajdonsága, hogy a másik szereplő cselekvési lehetőségeinek mezőjét módosítja. Az egyén egyszerre tárgya és alanya a kormányzásnak. Tárgya akkor, amikor megfigyelik, amikor ellenőrzik, amikor megítélik, amikor elvárásokat fogalmaznak meg vele szemben, amikor arra ösztönzik, hogy építse fel magát, hogy alkalmazkodjon a viszonyokhoz. S alanya akkor, amikor maga is megfigyel, egyáltalán saját tevékenységével mások cselekvési lehetőségeinek terét meghatározza, illetve befolyásolja.

Az így felfogott kormányzás működése nem köthető kitéüntetett intézményekhez. Tehát nem kizárólag az állam felségterülete, működésében illetve működtetésében bizonyos értelemben mindenki részt vesz. Az állam maga is csak a kormányzás egyik módja illetve technikája, nem elsősorban intézményi és adminisztratív struktúra, hanem sokkal inkább egy olyan „kombináció”, amely maga is individualizációs technikák és totalizációs eljárások sokaságából áll²⁰.

Az elmélet előfeltevései. Míg a kreativitás paradigmája az időbeli szinkronitás hangsúlyozásával a klasszikus struktúra időtlenségét feltételezi – az előfeltevés értelmében a modern *leaderek* például a Machiavelli-féle klasszikus fejedelem kortársai – addig Foucault azt állítja, hogy a szó szoros értelmében vett kormányzás problematikája, ahogy azt ma értjük, nem Machiavellinél, hanem éppen ellenkezőleg, az anti-machiavellista szerzőknél jelenik meg²¹.

A tagadás szinkronitása. A „tagadás” azt jelenti, hogy a 16. század anti-machiavellistái nem fogadták el Machiavelli tételét, miszerint a kormányzás nem más, mint ügyesség; másfelől, többek között azt hangsúlyozták, hogy²²

¹⁹ Vö. Lemke-Krasmann-Bröckling 2000: 7-41.

²⁰ Vö. Lemke-Krasmann-Bröckling 2000: 7-41.; Pieper, Marianne-Rodriguez, Encarnación Gutiérrez (2003): Einleitung. In Pieper-Rodriguez (Hrsg.): *Gouvernementalität. Ein Sozialwissenschaftliches Konzept in Anschluss an Foucault*. Frankfurt/New York: Campus. 5-22.

²¹ Foucault 1999

²² Uo.

1. A kormányzás többretegű és összetett tevékenység, azaz különböző kormányzási módok létezhetnek egy államon belül.

2. A kormányzás művészete tulajdonképpen abban áll, hogy miképpen lehet az ökonómiát, (vagyis a családapának a családhoz fűződő viszonyát) egy állam irányításának a folyamatába beépíteni. Az állam kormányzása azt jelenti, hogy az egész állam szintjén ökonómiát művelni.

3. A kormányzás feladata a „dolgok” kormányzására irányul. Az emberek ugyanis kapcsolatban állnak olyan dolgokkal, mint a szokások, gondolkodás- és cselekvésmódok, illetve olyan dolgokkal, mint balesetek, szerencsétlenségek, éhínség, járvány, halál. Az így értett „dolgokat” kell kormányozni.

4. A dolgokat pedig úgy kell kormányozni, hogy nem a közjóhoz kell ezeket elvezetni, hanem minden egyes dolgot a neki megfelelő céljához.

5. A kormányzás problémáját így a specifikus célok pluralitása jellemzi. A kormányzás célja lehet például, hogy a lehető legtöbb vagyont lehessen felhalmozni, hogy az embereket elegendő, vagy akár a lehető legtöbb élelemmel lássák el; vagy hogy növekedjen a népesség. E célok eléréséhez pedig bánni kell a dolgokkal, rendelkezni kell velük, diszponálni kell felettük.

6. Mindez azt jelenti, hogy taktikákat, nem pedig törvényeket kell alkalmazni, szélső esetben is legfeljebb a törvényeket taktikákként kell alkalmazni.

A tagadás aszinkronitása. Ahhoz, hogy megértsük a kormányzás természetét, Foucault szerint éppen hogy a kormányzás klasszikus struktúrájával kell szakítani. A szakítás munkája egy folyamat eredményeként teljeseedik ki. Mivel valahogy el kell jutni a kormányzás „igazi” természetéhez, ezért a kormányzásnak vagy nincs „igazi” / állandó természete, vagy ha létezik is egyáltalán „igazi kormányzás”, felfedezése egy kitüntetett pillanathoz köthető. Van tehát jelentősége az idő előrehaladásának, az egyes korok közötti különbségtételnek. A kormányzás művészetének kiteljesedéséhez az kellett, hogy a népesség megszüntesse a család modellszerepét (s ezáltal a népesség váljon a kormányzás céljává), hogy a kormányzás művészetéről a politika tudományára, a szuverenitás struktúrái által uralt rezsimről a kormányzás technikái által uralt rezsimre, a közjó helyett a taktikákra, az ügyesség vagy kreativitás helyett a gondoskodásra helyeződjen a hangsúly. A folyamat lényegi aspektusa az állam kormányzativá tétele, ami egyúttal magának az államnak a továbbélését is lehetővé tette.

A politikai tudás ismérvei. Az állam kormányzativá tétele szorosan összekapcsolódott egy új tudásforma, a kormányzás-tudás megjelenésével. A kormányzás-

sal kapcsolatos tudást nem érdekli, hogy hogyan is vannak a dolgok önmagukban a társadalomban, hanem azt vizsgálja, hogy milyenek is azok a kormányzás szempontjából. A dolgoknak tehát nincs önértéke, a kormányzás szempontjából nyerik el minőségüket és jelentőségüket. A kormányzati tudás azt analizálja, hogy vajon az eddigi kormányzási erőfeszítések milyen eredményekkel és károkkal jártak, milyen kormányzási lépések szükségesek a helyzet javításához, mely kormányzati vagy más szereplőnek kellene intézkedéseket hoznia²³. A kormányzástudás határozza meg és határolja körül a politikum terrénumát, a politikaivá tétel (*politicization*) szándéka választja el egymástól a politikai szférát és a kormányzás érdeklődési körébe nem tartozó területeket. A kormányzás taktikái határozzák meg, mi tartozik szükségképpen az államra és mi nem, mi az állami és mi nem az, mi publikus és mi privát. Az átpolitizálás erővonalai mentén alakul ki egy olyan nyelvezet, amely a kormányzástudás szempontjainak megfelelően artikulálja a társadalmi valóságot. Ez a nyelv nem retorikai vagy ideológiai jellegű, hanem a világ, illetve az érdekkörébe eső terület kormányozhatóvá tétele érdekében létrehozott artikuláció nyelvi megjelenése²⁴. Így alakul át a politika idiómája technikai nyelvvé. Maga az igazság sem más, mint technikai kérdés, valamivel kapcsolatban az igaz, ami alapján a dolog jól kormányozható²⁵. A kormányozhatóvá tétel szándéka a dolgokhoz politikai technológiákat illeszt, megmunkálásukhoz pedig a szakértelmet hívja segítségül. A szakértelemre a problematikussá vált területek kezeléséhez van szükség, azoknak a dolgoknak az intézéshez, amit problematikussá tettek. Problematizációról ugyanis akkor beszélünk, ha a korábban magától értetődőnek tekintett evidenciák, szabályok, eljárások, intézmények és szokások hirtelen problematikussá válnak, s új válaszok jelennek meg a felfedezett problémákat illetően. Mint ahogy a társadalmi krízisek sem *ex ante* léteznek, sokkal inkább a politika teszi azokat problémává. A krízisek egy kormányzati problematizáció eredményeként jönnek létre, vagyis nem a valóságból közvetlenül erednek, hanem a valóság elgondolásának egy módját reprezentálják, azzal a céllal, hogy azt kormányozhatóvá tegyék²⁶.

.....
²³ Uo.304-305.

²⁴ Lemke-Krasmann-Bröckling 2000: 20-24.

²⁵ Vö. Lemke, Thomas (2003): Framing Globalities. Gouvernementalität als „Dokumentalität“? In Pieper-Rodriguez (Hrsg.): *Gouvernementalität. Ein Sozialwissenschaftliches Konzept in Anschluss an Foucault*. Frankfurt/New York: Campus 22-32

²⁶ Lemke-Krasmann-Bröckling 2000: 20-24.

A politikai tudás alkalmazásának célja. Míg a kreativitás paradigmája szerint a hangsúly a kormányzás feltételeinek megteremtésén van, addig e koncepció szerint a kormányzás feladatain. A kormánynak egyrészt az a feladata, hogy gondját viselje a népességnek, a *community*-knek, az individuumnak. Másrészt meg az a feladata, hogy a gondoskodás modelljét az ön-kormányzás aspektusaira is kiterjessze; a gondoskodás ugyanis csak az öngondoskodás nyelvében nyeri el értelmét.

Mindebből az is következik, hogy a kormányzás nemcsak az igények kielégítéséről, az igényeknek való ellenállásról, hanem az igények átalakításáról is szól. A gondoskodás tehát csak egyik, de nem kizárólagos módja a kormányzás grammatikájának. Míg a gondoskodás, mint *policy* a pásztori hatalom és így a jóléti állam grammatikája, addig az öngondoskodás grammatikája a gladiátorok viszatéréséről szól, és egyben a jóléti állam válságának „írásmódja”. A gondoskodás és az öngondoskodás politikája azonban csak ugyanakkor a gyakorlatnak a két oldala: egymásba játszanak, az egyik éppúgy a másik előfeltétele, mint ahogy következménye²⁷.

A célokhoz rendelt eszközök 1.: a gondoskodás. 1. *Minimális kormányzat.* A gondoskodás kibontakozása a liberalizmus felemelkedéséhez kapcsolódik. A liberalizmus azonban ahelyett, hogy azt kérdezné, hogy a kormányzás melyik formája a legjobb egy állam számára, hogy elérje céljait, azt kérdezi, hogyan lehet korlátok közzé szorítani a kormányt, hogy a társadalom érje el céljait. A liberalizmus a feltételeket szervezi, amelyek között az individuumok szabadok lehetnek, „termeli” illetve „létrehozza” a szabadságot. Ugyanakkor ez egy problematikus viszonyt is jelent: a liberális kormányzásművészet olyan szabadságot hoz létre, amely törékeny és állandóan veszélyeknek van kitéve, és ezáltal alapot teremt az újabb és újabb intervenciók és kormányzati beavatkozások részére. Éppen ezért a liberalizmus állandóan két problémával találja szembe magát: vajon eléggé kormányozza-e a dolgokat, vagy nem kormányozza-e túlságosan is azokat²⁸.

2. *Az ökonómia logikájának érvényesítése.* A dilemmát a liberális praxis úgy oldja fel, hogy egy olyan minimális kormányzat mellett kötelezi el magát, amely maximális teret ad az ökonómia logikájának²⁹. A liberális kormányzat egyik fő elve

²⁷ Fach, Wolfgang (2000): Staatskörperkultur. Ein Traktat über den 'schlanken Staat'. In Bröckling-Krasmann-Lemke 2000: 110-131.

²⁸ Vö. Simmons 1995: 55-57.

²⁹ Uo. 57.

tehát, hogy ökonomizálja az állam tevékenységét, és az ökonómiai racionalitást egyetemes mérceként kezeli³⁰. Mindennek az a következménye, hogy az ökonómia többé már nem egy autonóm társadalmi terület, amely speciális racionalitással, törvényekkel és intézményekkel rendelkezik, hanem sokkal inkább emberi cselekvések összessége, amely az emberi viselkedés általános elvévé, a politika és így minden fajta tevékenység univerzális modelljévé válik. Az ökonómikus kormányzás így lesz a jó kormányzás kritériumává³¹.

A célokhoz rendelt eszközök 2.: az öngondoskodás. 1. *A vállalkozó kultúra kiterjesztése.* Az öngondoskodás grammatikájának írásmódját a vállalkozói kultúra szelleme határozza meg, amely azonban nem torpan meg a saját határainál³². Ha eléri a közszolgálati szektort, azt a kihívást intézi az állami hivatalnok felé, hogy vetkőzze le bürokrata-természetét s váljon menedzserré. De nemcsak az állam szolgájának, hanem a kihívás értelmében az államnak is meg kell keményednie: magába kell lélegeznie a verseny szellemét. A verseny hevében pedig megkeményedik a személyiség is. Az elkényelmesedett polgárok így válnak könnyörtelen gladiátorokká³³.

2. *Az öngondoskodás politikája.* A gladiátorok életszabálya a *fitness plus survival* elve. Az imperatívusz értelmében a jó életről a túlélésre helyeződik a hangsúly. Az öngondoskodás politikája elkarcsúsítja az államot, piacosítja a társadalmat, és végső soron hatalommal ruházza fel, felhatalmazza (*empowerment*) az individuumot³⁴.

Egy olyan diskurzusról van tehát szó, amely elfogadhatóvá, vonzóvá vagy legalábbis kényszerítő erejűvé teszi az emberek és az eddig a piaci versenytől távol eső, attól védett, attól eltérő logikát követő intézmények vállalkozói alapra helyezését³⁵.

³⁰ Vö. Gordon, Colin (1991): Governmental Rationality: An Introduction. In Burchell, Graham-Gordon, Colin-Miller, Peter (ed.): *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf.

³¹ Vö. uo. 9-17.

³² Vö. Burchell, Graham (1993): Liberal government and techniques of the self. *Economy and Society*. Volume 22 No. 3. August, 267-282.; Rose, Nikolas (1993): Government, authority and expertise in advanced liberalism. *Economy and Society*. Volume 22 No. 3. August 283-299.; Rose, Nikolas (2000): Tod des Sozialen? Eine Neubestimmung der Grenzen des Regierens. In Bröckling-Krasmann-Lemke 2000: 72-110.

³³ Vö. Fach 2000: 1-19.

³⁴ Fach 2000: 126.

³⁵ Vö. Burchell 1993; Rose 2000

Ez a diskurzus azt követeli, hogy szabaduljunk meg eddigi adottságainktól, köztöttségeinktől, hogy ne tekintsük magunkat késznek, ne véljük úgy, hogy az, ahogyan most élünk, amivel most foglalkozunk, megváltoztathatatlan; készüljünk fel arra, hogy az adott körülményeket rendszeresen felül kell vizsgáljunk, mert csak így formálhatjuk át magunkat. E diskurzus sajátmagunkat tehát a piaci alkalmazkodás érdekében nyilvánítja feladatnak, és ezzel együtt egyúttal mindent piacnak is minősít³⁶. Létrejön tehát egy új tanácsadó-irodalom, amely a személyiségvezetés és önmenedzsment, az önmaga vállalkozójának a példaképe irányába konvergál.

Korlátok és a paradigma torzulása. A paradigma által feltételezett praxis inherens módon hordja magában korlátait. A „kiterjesztés” ugyanis már önmagában véve torzulás. A piac megszűnik analógia (a szabadság analógiája) lenni, és univerzális működési elvvé válik. A piacelvű magyarázatok értelmében ökonomizálni kell a társadalmat, amit úgy célszerű végrehajtani, hogy abszolutizáljuk az öngondoskodás modelljét, illetve, hogy az állam lényegében a társadalom összes alrendszerében a lehető legkisebb mértékűre korlátozza a közreműködését. Vagyis a logika értelmében a piac működési elvei szerint kell megszervezni az élet szinte minden területét. Így áll elő a torzulás: a specifikus célok pluralitásából így lesz egydimenziós nézőpont, a piac spontaneitásából az öngondoskodás abszolutizálása.

A KORMÁNYZÁS MINT REPREZENTÁCIÓ: AZ ESZTÉTIKAI PARADIGMA

A politikum megértésének kulcsa. Az esztétikai paradigma a reprezentáció terminusának esztétikai konnotációit hangsúlyozza, és a *leadership* kérdéséről mint a kormányzat révén megvalósuló reprezentációról beszél. A politikai vezetésnek ez a teoretikus mátrixa a modern demokráciák természetét a mediatizálódás problémájaként közelíti meg, amelynek hangsúlyos része a politika perszonalizációja.

A paradigma előfeltéveit megfogalmazó Frank Ankersmit szerint, mivel mindenféle politika előfeltételezi a politikai közösség öntudatosságát (*self-awareness*), ami paradigmatis formában a politikai reprezentáció révén nyer kifejezést; a reprezentáció a politika szíve (*the heart of politics*), vagyis kulcsfogalma³⁷.

³⁶ Rose 2000: 94-103.

³⁷ Ankersmit 1996: 23.

Mi a politika? Mi a kormányzás mint politikai tevékenység? Továbbgondolva Ankersmit téziséét, azt mondhatjuk a reprezentáció terminusa éppúgy jelent képviselőt, mint ahogy annak megjelenítését, ami nincs jelen. Ebből adódóan egyfelől a kormány a politikai képviselő aktora (vagyis a politikai képviselő – mint szubsztantív értelemben vett cselekvés – elsősorban politikai cselekvést, azaz kormányzást jelent); másfelől meg a reprezentáció (megjelenítés) alanya is. Mivel a kormányzás praxisának mindig is lényegi eleme volt az a problémakör, hogy mit is gondolnak a kormányzottak a kormányzóról, a kormányzás szükségletét kielégítve a kormány megjeleníti a kormányzottak felé a kormányzás látványát (azaz cselekvésben-lévő-önmagát).

Az elmélet előfeltevései. Az esztétikai paradigma szerint szoros kapcsolat van gondolkodás és cselekvés, képzelőerő és kreativitás, ízlés és ítélet között. Az előfeltevés értelmében a helyes esztétikai ítélet jellege megegyezik a politikai ítéletével. Vagyis az esztétikum összefügg a politikával, mert mindkettőben hasonló cselekvésmoделlek jellemzik az embert. Az ízlés ítéletalkotás, ami pedig okoskodás műve. A rossz ízlés ítéletalkotási hiba. Miként az ízlés, úgy a szokás is szelektálja az ember figyelmét. Az ízlés a valóság kondicionáló és kondicionált megtapasztalása, s miként az ízlésnek is megvannak a maga hatásai, úgy a politikai cselekvések is következményeik alapján ítélendők meg³⁸.

Mivel a reprezentáció annak megjelenítése, ami nincs jelen, ezért szoros kapcsolat van a művészet és a politika látásmódja között. A művészi reprezentáció kulcsa a valóság helyettesítése (*substitute of reality*). A művész alkotására mutatva nem azt mondja, hogy íme a valóság, hanem a valóság helyett kínálja fel művét, a helyettesítés révén teremtve meg a valóság illúzióját. Mindazonáltal a mű megkülönböztethető marad a valóságtól: a tájról készült festmény nem azonos a megfestett tájjal, s mégsem érzünk konfliktust. A különbség fennállása nem hiba vagy fogyatékoság, hanem sajátosság, és éppen ez a lényege. Nem lehetséges esztétikai élvezet, ha nem tudunk radikális különbséget tenni a való világ és a világ művészi reprezentációja között. Mint ahogy hasonlóképpen különbség van a valóság politikai reprezentációja és a valóság „önmagában” között³⁹. S míg a

³⁸ Vö. Burke, Edmund (1993): A Philosophical Inquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful. In Harris, Ian (ed.) *Edmund Burke. Pre-Revolutionary Writings*. Cambridge: Cambridge University Press. 58-78.

³⁹ Ankersmit 1996: 43-48.

mimetikus reprezentáció betemeti, addig az esztétikai megnyitja a kreativitáshoz szükséges esztétikai *gap* tartományát.

A politikai tudás ismérvei. Ankersmit a politikai reprezentáció két fajtáját különbözteti meg: a mimetikus reprezentációt és az esztétikait⁴⁰. A mimetikus reprezentáció kulcsfogalma az azonosság (*identity*): azonosság áll fenn a gondolkodás és az általa megjelenített valóság és a gondolatok rendje és a cselekvések világa között. Ebből következően a reprezentáció nem is lehet más, mint teljes vagy tökéletes megjelenítése a reprezentálnak⁴¹.

Ankersmit viszont azt állítja, s ez a kiindulópontja az esztétikai reprezentációnak, hogy a reprezentáció sohasem teljes, hanem az mindig parciális, részleges (*brokenness of political domain*): a világot mindig egy bizonyos perspektívából nézzük, s amit megjelenítünk, azt nem lehet sem a világra önmagára, sem arra leegyszerűsíteni, ami önmagában igaz vagy hamis⁴². Vagyis a reprezentáció nem visszatükrözi a valóságot, hanem csak az illúzióját kelti. A reprezentáció ugyanis nem a mimézisről, hanem a tudás sajátos megszervezéséről szól. A reprezentált és reprezentációja közötti kapcsolat megértésének kulcsa nem az igaz/hamis megkülönböztetés, mert a köztük lévő kapcsolat „intenzívebb” és „intimebb”. S mint ahogy az esztétikai reprezentáció megköveteli „az objektív igazság deliberatív eltorzítását” (*deliberate distortion of 'objecte truth'*)⁴³, úgy követeli meg a kormányzás is az illúziók fenntartását. Ennek klasszikus eszköze a *heresztetika*, a manipuláció vagy a megtévesztés művészete. Művészet, s nem pedig tudomány. Mivel nincsenek olyan kvantifikálható tudományos törvényei, amelyeket mechanikus módon stratégiákba lehetne átfordítani. A megtévesztés művészetét csak fáradtságos gyakorlat révén lehet elsajátítani, tehát jártasságot igényel, funkciója a világ oly módon történő strukturálása és láttatása, hogy elérjük célunkat („[...]what heresthetic is about: structuring the world so you can win.”)⁴⁴ A mediatizált demokrácia világában a *heresztetika* nehéz jártaságát igyekszik tehermentesíteni a *spin* doktorok tudománya, amely a politikai marketinget állítja a kormányzás szolgálatába.

A politikai tudás alkalmazásának célja. Míg a kreativitás paradigmája a kormányzás feltételeire, a gondoskodás koncepciója a kormányzás feladataira, addig

⁴⁰ Uo. 28-56.

⁴¹ Uo. 31-35.

⁴² Uo. 39.

⁴³ Uo. 40.

⁴⁴ Riker, H. William (1986): *The Art of Manipulation*. New Haven: Yale University Press, IX.

az esztétikai megközelítés a kormányzásra, mint képviseletre, és mint megjelenítésre összpontosít. A kormányzás nemcsak azt jelenti, hogy kielégítjük az igényeket, ellent mondunk nekik, illetve átalakítjuk azokat, hanem meg is kell jeleníteni a kormányzás számára releváns igényeket.

A paradigma előfeltevéseiből az következik⁴⁵, hogy a politikai valóság csak a reprezentáció által adott számunkra. Ahogy a művészetben az esztétikai reprezentáció a különbség fenntartásával és hangsúlyozásával nyit egy kreatív teret, úgy a politikában is a reprezentált és a reprezentáció között fennálló esztétikai 'gap' teremti meg a kreatív cselekvés lehetőségét, enélkül elképzelhetetlen működőképes politikai hatalom. Vagyis a hatalom sokkal inkább esztétikai, mintsem inkább etikai karakterrel rendelkezik.

A politikai tudás alkalmazásának az a célja, hogy létrehozzon egy kreatív teret, ami biztosítja a kormányzóképes és kezdeményezőképes érvényesülését, és ahol egyúttal az alkudozás és a deliberáció is otthont lelhet magának. S mivel egy köztes mozgástér léte a kreatív cselekvés, s így a politikai hatalom feltétele, ebből az következik, hogy a hatalmat nem birtokolhatja sem a reprezentált, sem az, amely a népet mintegy reprezentálja. Ha ugyanis valamelyikük kisajátítja a hatalmat, visszazuhanunk a mimetikus tradícióba.

A célokhoz rendelt eszközök. *A kormány mint a politikai képviselet aktora.* Hogy ez ne következzen be, ezért van szükség a reprezentáció esztétikai praxisára. S mint ahogy a politikai cselekvés feltétele egy olyan szabad mozgástér megléte, ahol a kreatív, innovatív cselekvésnek tere van, úgy a jó vagy legalábbis sikeres kormányzás lehetősége sem képzelhető el a kreatív teret teremtő esztétikai reprezentáció nélkül. Mert a kormányzás mindig partikuláris, politikai szituációban való cselekvést jelent, amelynek természete a radikális kormányzati geometriától és az irracionális önkényes cselekvéstől egyaránt különbözik.

A kormány mint a politikai képviselet alanya. A kormány ugyanakkor nem csak a képviselet aktora, de a reprezentáció (megjelenítés) alanya is⁴⁶. A jó kormányzás elgondolhatatlan annak beszámítása nélkül, hogy mit is gondolnak a kormányzottak a kormányzókról. A kormánynak tehát meg kell mutatnia önmagát, reprezentálnia kell, hogy kormányzik. S mindezt úgy, hogy ne számolja fel a meg-

.....
⁴⁵ Vö. Ankersmit 1996: 50-51.

⁴⁶ Vö. Körösenyi András(2006a): *Vezér és demokrácia. Politikaelméleti tanulmányok*. Budapest: L'Harmattan, 219-239.

szokott kellemes illúzióját: illúziók nélkül ugyanis nem lehet kormányozni. Míg az esztétika működőképessé teszi az államot, addig az emberi ész erejét túlbecsülő radikális geometria veszedelmes számára, mert felszámolja a kormányzáshoz szükséges illúziókat.

Korlátok és a paradigma torzulása. Míg az esztétikai reprezentáció létrehozza, addig a mimetikus felszámolja a kreativitást. A mimetikus gyakorlat számára csak két lehetőség adott: a reprezentáció vagy tökéletes (és ebben az esetben azon nyomban feleslegessé is válik, mert értelmét elveszti), vagy a hatalom illegitim. Mivel a mimetikus reprezentáció nem a különbség, hanem az azonosság feltételezésén nyugszik, a pluralitás és heterogenitás felszámolására törő, azonosságot elérni akaró politikai hatalom céljai elérését segítő eszközök nélkül marad. A mimetikus gyakorlat így az önkény/zsarnokság (mivel felül akar kerekedni tehetetlenségén) és az impotencia (mivel képtelen rá) paradox kombinációját hozza létre⁴⁷.

Mivel a mimetikus praxis az azonosság előfeltevésén nyugszik, a praxis előfeltevéseit követő kormány elhiszi magáról, hogy úgy kormányoz, mint amilyenek mutatja magát, hogy kormányoz. A jó kormányzás feltétele a tettek és a szavak egybeesése. Vagy a tetteket kell a szavakhoz igazítani, vagy a szavakat a tettekhez. A pantomim-kormányzás praxisát nem az utóbbi, hanem az előbbi feltevés, vagyis nem a tettek, hanem a kommunikáció által motivált mimézis gyakorlata mozgatja.

A mimetikus praxis hozza létre az önkény és impotencia paradox kombinációját. A pantomim-kormányzás számára a kommunikáció és a marketing nem a kormányzás eszköze, hanem a kormányzás maga, a média nem a politika tereinek egyike, hanem magával a politika terejével válik azonossá. Az illúziókat teremtő kormányzat így züllik a kormányzás illúziójává.

.....
⁴⁷ Vö. Ankersmit 1996: 50-51.

A politikai vezetés három paradigmája a modern democráciákban

	a kormányzás mint kreativitás	a kormányzás mint gondoskodás	a kormányzás mint reprezentáció
A politikum megértésének kulcsa	- <i>leadership</i> - a politikai képviselet problémája egybeesik a politikai vezetés kérdésével	vezetések vezetése	a reprezentáció, mint képviselet és mint megjelenítés
mi a politika?	a szakadatlan kontingencia, a folyamatos újat-teremtés, az örök újra-előállítás birodalma (<i>creatio continua</i>)	individualizációs technikák és totalizációs eljárások összessége	az illúziók, a látszat és kreativitás világa
mi a kormányzás mint politikai tevékenység?	Kreativitás a rend és a káosz közötti fluiditás	a mások feletti uralom technológiai és az önmagunk feletti uralom kapcsolatára vonatkozik	esztétikai reprezentáció
az elmélet előfeltétele	- a tér és az idő pluralitása és heterogenitása - időbeli szinkronitás jelentősége - a kormányzás állandó természete	- a hatalomgyakorlás pluralitása és heterogenitása - aszinkronitás - a kormányzásnak nincsen állandó természete	a gondolkodás és cselekvés, a képzelőerő és kreativitás, az ízlés és ítélet, az esztétika és politikai közötti szoros kapcsolat
A politikai tudás ismérvei	- a klasszikus struktúra megidézése - a kreativitás szabályainak felismerése és követése - emuláció (a klasszikus minták aktualizálása)	- szakítás a klasszikus struktúrával - a kormányzás-tudás mint technika - szakértelem	- olyan tudás, ami megteremti a valóság illúzióját, de fenntartja a különbséget a valóság és annak politikai reprodukciója között - az illúziók fenntartása - <i>heresztetika</i> és politikai marketing
A politikai tudás alkalmazásának célja	- a kormányzás feltételeinek megteremtése - igények kielégítése, az igényeknek való ellentmondás	- a kormányzás feladatainak meghatározása - az igények átalakítása	- a kormányzás reprezentációja - a kormányzás szempontjából releváns igények megjelenítése

	a kormányzás mint kreativitás	a kormányzás mint gondoskodás	a kormányzás mint reprezentáció
A célokhoz rendelt eszközök	<ul style="list-style-type: none"> - kaotikus kormányzat - „második kormányzat”, az „udvar” létrehozása - a személyek primátusa - autokratikus hatalomgyakorlás 	<ul style="list-style-type: none"> 1. gondoskodás: <ul style="list-style-type: none"> - minimális kormányzat - az ökonómia logikájának érvényesítése 2. öngondoskodás: <ul style="list-style-type: none"> - a vállalkozói kultúra kiterjesztése - az öngondoskodás politikája 	<ul style="list-style-type: none"> 1. a kormány mint a politikai képviselő aktora - a kormányzóképeséghez és kezdeményezőképeséghez szükséges kreatív mozgástér létrehozása és fenntartása 2. a kormány mint a politikai képviselő alanya - a jó vagy legalábbis sikeres kormányzás elképzelhetetlen az illúziók fenntartása nélkül
korlátok és a paradigma torzulása	<ul style="list-style-type: none"> korlátok: <ul style="list-style-type: none"> - maguk az emberek állítják fel: a kreativitás nem lehet semmiből való teremtés - a demokratikus intézményrendszer tiszteletben tartása torzulás: <ul style="list-style-type: none"> a demokratikus intézményrendszert gyengítő / felszámoló autokrácia létrehozása 	<ul style="list-style-type: none"> korlátok: <ul style="list-style-type: none"> - a piac csak analógia, nem pedig univerzális működési elv - a specifikus célok pluralitása plurális kezelést igényel torzulás: <ul style="list-style-type: none"> - egydimenziós nézőpont - a piac / ökonómia és az öngondoskodás logikájának abszolútlálása 	<ul style="list-style-type: none"> korlátok: <ul style="list-style-type: none"> - a kormányzáshoz szükséges kreatív tér létrehozása és fenntartása torzulás: <ul style="list-style-type: none"> mimetikus reprezentáció - a kreatív tér felszámolása - az önkény és impotencia paradox kombinációja - pantomim-kormányzás
az elmélet természete	Politikai	nem-politikai	politikai

A PARADIGMÁKBA ZÁRT MINISZTERELNÖK

Mint ahogy azt a bevezető sorokban is jeleztem, bármiféle paradigmatis gondolkodásnak csak akkor van értelme, ha az egyes paradigmák reflektív viszonyban állnak a politikai valósággal. Szükséges tehát, hogy az egyes teoretikus

mátrixokat empirikus ellenőrzésnek vessük alá. Konkrétan arra vállalkozom, hogy a Gyurcsány-kormány tevékenységét a bemutatott három paradigma szempontjainak segítségével értelmezem, vagyis egy *paradigmákba zárt miniszterelnök* leírására teszek kísérletet.

Abból a feltevésből indulok ki, hogy mindhárom paradigma segítségünkre lehet vállalt feladatunkban (a kormányzás tehát komplex tevékenység⁴⁸), és azzal a gyanúperrel élek majd, hogy ugyan mindhárom paradigma kulcsa bele megy a Gyurcsány-zárba, de éppen a miniszterelnök politika-, szerep-, és eszközfelfogásának köszönhetően igazából egyik sem nyitja azt.

GYURCSÁNY FERENC MINT FEJEDELEM

A kreativitás paradigmája értelmében kormányozni azt jelenti, hogy a modern *leader* „klasszikus politikussá” válva alkalmazza és követi a kormányzásnak azt a stratégiáját, amit a régiek gyakoroltak, és ami a jelenben aktualizálásra vár. Ezáltal válik szereplőjévé (és egyben olvasójává) a politikai klasszicizmus királytükreinek⁴⁹:

1. Először és mindenekelőtt: oszd meg és uralkodj!
2. Oszd meg és izoláld el egymástól az embereket, szervezd őket különböző bizottságokba, szakértői csoportokba. Ha kritizálnák a kormányzati apparátus komplexitását, tégy javaslatot egy bizottság létrehozására, amely tanulmányozza a kormányzati reformokat!
3. Ne teremtsd meg az autoritás rögzített vonalait. A felelősségi köröket zavard össze. Hozz létre egymást átfedő kinevezéseket!
4. Biztosíts a segítőidnek bizonyos területeket, hogy intézzék az ügyeiket. Kelts versenyt. Díjazd a győztest!
5. Hozz létre számos szakértői csoportot a hasonló projektek kezelésére. Ravaszul szervezd meg őket!

.....
⁴⁸ Vö. „A kormányzást tehát szerintem nem lehet már tisztán, par excellence politikai tevékenységként felfogni, hiszen a komplex, óriási állami szervezetrendszer állandóan menedzselni kell. Hosszú távú stratégiai elképzelések kialakításához is *vegyíteni kell* a politikai ideológiát és a szakmai elemeket” Sárközy Tamás (2006): Az MSZP-SZDSZ kormányzás 2002-2006 – a kormányzati technológia oldaláról. In Sándor Péter – Vass László – Tolnai Ágnes: *Magyarország politikai évkönyve 2006*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány 103., 126-141.

⁴⁹ Vö. Schabert 1989: 41-42.

6. Oszd el időről-időre a befolyás egy-egy szeletét a segítőid és tanácsadóid között. Fájni fog a szívük, hogy még több hatalmat birtokoljanak!
7. Alakítsd át időről-időre a kormányzati apparátust, cseréld ki a személyzeted!
8. Hozd létre a kormányzás két szintjét, egy láthatót és egy láthatatlant, ezek szerint oszd szét a kormányzati pozíciókat!
9. Válg szaktörvé abban, hogy hogyan helyettesítheted a kormányzati rendszert a személyes kapcsolatok hálózatával!
10. Ha kitartóan alkalmazod ezeket a módszereket, egy kaotikus, de hatalommal bíró uralmat hozol létre azok felett, akik felett egyedül te vagy az uralkodó. Kezdeményezz ezért közöttük számtalan hatalmi harcot. Meglásd, híveid, társaid, segítőid és tanácsadóid hálásak lesznek a függetlenség egy párnyi szilánkjáért is. Húzz előnyt abból, ha valaki kudarcot vall, vagy ha rosszul mennek a dolgok. A folyamatos átszervezések politikáját tartsd homályban, mert a kormányzati káosz manipulálása személyes hatalmad forrása!

Egyetértek Körösényi Andrással: „Miként 1998-tól kezdődően Orbán Viktor, 2005-ben az egész magyar kormányzati és politikai élet középpontjába Gyurcsány Ferenc került. Gyurcsány 'vezérsége' megerősítette a magyar demokráciának két miniszterelnök elődje alatt megkezdődött átalakulását, nevezetesen a 'prezidencializálódás' folyamatát”⁵⁰. Vagyis nemcsak Orbán, de Gyurcsány is – Körösényi szóhasználatát átvéve – „vezér”.

A kreativitás paradigmája osztozik a „vezér-imagó” néhány előfeltevésében, mint például, hogy sem a „fejedelemmé válás”, sem a „prezidencializálódás” fogalmát nem alkotmányjogi dimenzióban, hanem analógiaként vagy metaforaként kell értenünk. Analógiaként a végrehajtó hatalmon belüli hatalmi átrendeződés valamint ezen túlmenően a politizálási stílus, a politikai verseny jellegének és így az egész politikai rendszer természetének, működési logikájának a leírására szolgál⁵¹. Jelentkeznek azonban a korlátok is. Míg a vezér-imagó szerint a prezidencializálódás a modern demokráciák harmadik történeti korszakának jellegzetessége⁵², addig a kreativitás paradigmája az időbeli szinkronitás fontosságát, a klasszikus struktúra időtlen érvényességét hangsúlyozza – ugyan-

⁵⁰ Körösényi András (2006b): Gyurcsány-vezér. A magyar politika „prezidencializálódása”. In Sándor Péter – Vass László – Tolnai Ágnes: *Magyarország politikai évkönyve 2006*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány 141-150.

⁵¹ Uo.

⁵² Körösényi 2006a

akkor a „fejedelmi hatalom” mozgásterét éppen a demokratikus intézmény- és normarendszer korlátozza. Továbbá, míg a vezérdemokrácia elmélete a modern demokráciák általános és – ebben az értelemben véve – univerzális politikaelmélete, addig a klasszikus politikust középpontba állító kreativitás paradigmája „csupán” a politikai vezetés egyik modellje (csak akkor működik, ha a politikai vezetők *valóban* fejedelmek, és ilyen értelemben a megközelítés intim kapcsolatban áll a *nagyság* kérdésével). Valamint értelmezésében nem is „teljes” elmélet, amennyiben meghatározó módon a kormányzás feltételeinek a megteremtésére irányul.

Vagyis a kreativitás paradigmája elsősorban a politikai vezetőre és annak személyiségére, valamint az őt körülvevő, tőle (részben) függetlenül létező környezet kapcsolatára vonatkozik. A két terület között dinamikus kapcsolat áll fenn. E szerint a politikai vezető nagyfokú cselekvési autonómiával rendelkezik, de ez az autonómia korántsem teljes⁵³. A kormányzáshoz szükséges hatalom aggregálásához arra van szükség, hogy a fejedelem az autonómiáját korlátozó intézményes meghatározottságot intézménypótló formális eljárásokkal „korigálja”. Ezért hoz létre a formális és szabályozott struktúrák mögött egy informális hálózatot⁵⁴. S így válik a fejedelmi hatalom alapelvévé az a klasszikus megfontolás, hogy a barátok egyesítik erejüket (ez a Hobbes-féle „*power of friends*”).

Gyurcsány Ferenc mint *homo novus* (de nem mint új típusú politikus⁵⁵) a politikai klasszicizmus mintáit aktualizálva válik fejedelemmé. Mint tudjuk, már a 1990-es évek elejétől személyes önépítkezésbe kezd, méghozzá nem a politika, hanem a gazdaság felől, az 1980-as évek államigazgatási, gazdasági elitjéhez igyekszik kapcsolatokat keresni. A KISZ-veteránok egymásra találásából⁵⁶ így jön létre egy baráti hálózat, amelynek egyik meghatározó pozíciójában a kilencvenes évek első

⁵³ Vö. Csizmadia Ervin (2006a): A politikai vezetők és politikai környezet I.. *Politikatudományi Szemle* 2-3. 25-53.

⁵⁴ Vö. Uo. Osztozom Csizmadia meglátásában: „Sem abból nem lehet 'kivételes politikus', aki csak formálni akarja környezetét (nem véve tudomást annak állapotáról és a lehetőségekről); sem pedig abból, aki örökösen alkalmazkodni akar a külső elvárásokhoz, illetve azok változásához (miközben a saját elképzeléseit képtelen keresztül vinni.” Csizmadia Ervin 2006b: A politikai vezetők és politikai környezet II. *Politikatudományi Szemle* /4. 19.

⁵⁵ Vö. Csizmadia 2006a-b

⁵⁶ Vö. Szeretettel köszöntjük olvasóinkat a KISZ megalakulásának 50. évfordulóján. Index, 2007. március 21., www.index.hu, a letöltés ideje: 2007. március 21. A második Gyurcsány-kormányban nyolcan (Gyurcsány Ferenc, Szilvássy György, Kiss Péter, Szekeres Imre, Csizmár Gábor, Bajnai Gordon, Petrétai József, Persányi Miklós) tekintélyes KISZ-múlttal büszkélkedhetnek.

felében már Gyurcsány Ferenc áll. Aztán a barátok egyesítik erejüket, hogy a gazdasági kapcsolatrendszerüket visszaforgassák a politikába⁵⁷.

Ehhez azonban először a szocialista pártot kellett bekebelezni. Ezt azonban kívülről és fokozatosan teszi meg. Medgyessy Péter udvari Machiavellijeként, de mégiscsak *outsider*ként, éppen hogy a pártvezetés és a parlamenti frakció jelöltjével, Kiss Péterrel szemben lesz a párt miniszterelnök-jelöltjévé, megszerezve a tagságot képviselő kongresszusi küldöttek többségének támogatását. Az „oszd meg és uralkodj” elvét következetesen alkalmazva, a „hivatalos” párttal szemben a barátok erejére támaszkodva válik 2006-ra a szocialisták megkérdőjelezhetetlen első emberévé, majd – kormányfővé választása után – primátusát intézményesíti is. 2007 tavaszára a pártelnöki pozícióit mintegy 89%-os támogatottsággal elnyerve, a baloldal hajóját a párt asszisztálása mellett a neoliberalizmus kikötőjébe vezeti; igaz, a szervezeti reformok keresztülvitelére irányuló akaratát nem tudja érvényesíteni.

Két megszorítást azonban feltétlenül tennünk kell: 1. A fejedelemmé válás sikerére a kontextus is magyarázatot kínál. Nemcsak pajzsra-emelésében, de pozícióban-tartásában is szerepe van úgy az Orbán-jelenségnek (Gyurcsány a baloldal Orbánja), mint ahogy a magyar politikai erőteret gúzsba-kötő bunkermentalitás és mátrixpolitizálás logikájának is (a két reneszánsz fejedelem egymást tartja)⁵⁸. 2. A párt bekebelezése párhuzamosan történik a kormányfői hatalom kiterjesztésével és a végrehajtó hatalom centralizálásával. A második Gyurcsány-kormány első évében is tovább folytatódik a kormányfői hatalom kiterjesztése, a közigazgatás totális politikai nyomás alá helyezése, a rövid és hosszú távra ható lépések kombinálása és a hagyományos pártpolitikai érdekek margóra helyezése⁵⁹.

A *homo novus* a politikai klasszicizmus mintáit aktualizálva a kormányzás feltételeinek a megteremtésére vállalkozik. S ebben a törekvésében elsősorban egy kortárs fejedelem – Tony Blair – gyakorlatát követi; azaz „*follow Blair*”.

.....
⁵⁷ Vö. Csizmadia 2006b: 18-25.

⁵⁸ Vö. G. Fodor Gábor (2007b): A Janus-arcú stabilitás (A mátrix-politizálás természetrajza). In Sándor Péter – Vass László – Tolnai Ágnes: *Magyarország politikai évkönyve 2007*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány

⁵⁹ Vö. Stumpf István (2006): Nyomáspróba: kormányzás és politika 2005-ben. In Sándor Péter – Vass László – Tolnai Ágnes: *Magyarország politikai évkönyve 2006*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 114-126.

Miben áll a „Blair-effect”⁶⁰?

- pártját saját törzseként illetve családjaként kezeli;
- kitalálja (reinvent) saját pártját, elvégzi a megújítás és dinamizálás nagy munkáját (Old Labour – New Labour);
- a baloldal modernizálásának programját összekapcsolja annak az igénynek a megfogalmazásával, hogy a párt üzeneteit csak egy vezér (leader) tudja hatékonyan tolmácsolni;
- kihasználja a terek pluralitását: extrém módon keresi azokat a tereket és felületeket, hogy parlamenten kívül is megmutassa magát;
- tudatosan törekszik a formális egyeztetések jelentőségének gyengítésére;
- idegenkedik a hivatalos intézmények hadra foghatóságától;
- a „formális” és „hivatalos” helyett felértékeli az „informális” fontosságát (a hétfő reggelenkénti „Tony meeting”-ek kulcsszerepe);
- barátaiból, segítőiből, tanácsadóiból a hivatalos intézmények mögött létrehozza saját udvarát (court politics);
- tudatosan hoz létre párhuzamosságokat, a felelősségi köröket összezavarja, versenyt kelt hívei között, támogatja a személyes rivalizálásokat (personal rivalry);
- Napóleon módjára irányítja a kormányzást (Napoleonic rather than Cabinet system);
- ad-hoc lépések sorozatával (a stratégia és a kommunikáció központosításával) erősíti meg saját udvarát (a Number 10. kiemelt szerepe);
- követi a permanens kampány-kormányzás és a menedzser-kormányzás útmutatásait, tudatosan törekszik rá, hogy ő határozza meg a napirendet;
- kijátssza a fékek és ellensúlyok kontroll-szerepét (többek között leértékeli a parlament és a kabinet szerepét), hogy növelje hatalmát;
- lépéseivel egy új stílusú miniszterelnökség (new-style premiership) és egy személyre szabott kormányzás feltételrendszerét (creating a personal machine) teremti meg.

.....
⁶⁰ Kavanagh, Dennis (2005): The Blair Premiership. In Seldon, Anthony – Kavanagh, Dennis (ed.): *The Blair Effect 2001-5*. Cambridge: University Press. 3-20.; Kuhn, Raymond (2005): Media Management. In Uo. 94-112. 2005, Beckett, Francis – Hencke, David (2004): *The Blairs and Their Court*. London, Aurum Press.

A Blair fejedelem praxisát másoló Gyurcsány Ferenc célja a „személyre szabott kormányzás”⁶¹ kereteinek a kialakítása. Ahogy a Gallai-Lánczi szerzőpáros alapos írásában kimutatta, a 2006-os választások után végrehajtott szerkezeti változtatások a miniszterelnöki irányítás és ellenőrzés intézményi és személyi feltételeinek a megteremtésére irányultak.

A 2006-os választások után végrehajtott a miniszterelnök pozícióját érintő szerkezeti változtatások és következményeik⁶²:

- valamennyi állami vezető kinevezésére / felmentésére kiterjedő döntési jogosultság;
- saját irányítása alatt tevékenykedő kormánybiztosok kinevezése kulcsfontosságú területekre (például a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség kormánybiztosi irányítása);
- miniszteri vállalkások és működési feltételeinek rögzítése, a minisztériumok szervezeti és működési szabályzatainak jóváhagyása (a kormányzati vállalkások ütemtervének elfogadása);
- a MeH kiemelése (önmagában ez nem új jelenség, a MeH „udvarrá” formálása már az Orbán-kormány alatt megkezdődik);
- a MeH hivatali struktúrájának átszervezése a miniszterelnöki irányítás erősítésével;
- a stratégiai irányítás és kommunikációs feladatok MeH-ba helyezése;
- a kormányzati kommunikáció központosítása (a Kormányzati Kommunikációs Központ létrehozása, ahol a „külvilág” számára is látható módon érvényesül a folyamatos átszervezések politikája);
- a MeH-hoz kötődő központosított szervek létrehozása, azon belül a fejlesztéspolitika és a reformok (Államreform Bizottság) miniszterelnöki irányítása;
- az Államreform Bizottság elnökeként közvetlenül tudja befolyásolni a közszolgáltatásokra vonatkozó reformügyeket;
- a Fejlesztéspolitikai Irányító Testület elnökeként véleményező, javaslattevő, döntés-előkészítő, koordináló hatáskörrel rendelkezik a Nemzeti Fejlesztési Hivatal helyébe lépő Nemzeti Fejlesztési Ügynökség felett (ráadásul az NFH

.....
⁶¹ Gallai Sándor – Lánczi Tamás (2006): Személyre szabott kormányzás. A második Gyurcsány-kormány anatómiája. In Karácsony Gergely (szerk.): *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány – Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézet. 293-335.

és az NFÜ irányításában önmagában is van egy lényeges különbség: míg az előbbit a parlament által elszámoltatható tárca nélküli miniszter vezette, addig az utóbbit kormánybiztos, aki kizárólag a miniszterelnöknek felelős);

- a MeH-t vezető miniszter és megerősített hivatala útján közvetetten ellenőrzése alatt tartja a kormányzati döntés előkészítés teljes folyamatát.

A szerzők elemzése azért különösen hasznos számunkra, mert kiindulópontjuk azonos Tilo Schabert előfeltevésével. Azt vallják, hogy a politika és a kormányzás alapja a hatalom⁶³. A szerkezeti változtatások függvényében azt vizsgálják tehát, hogy miként változhat a hatalom belső szerkezete, birtoklása és gyakorlása.

Elemzésükben kimutatják, hogy a formális intézmények hatás- és feladatkörét hogyan helyettesíti a fejedelem bizalmi politikája. A személyek primátusa éppen arról szól, hogy a hivatalos intézmények – a minisztériumok – funkcionális helyét a barátok erejéből formálódó „udvar” veszi át. A „második kormányzat” létrehozása nem marad következmények nélkül. Egyrészt az MSZP régi generációjához tartozó, korábban jelentős befolyással bíró politikusok helyére a fejedelem bizalmi emberei érkeznek. Másfelől a kormányzat kettős struktúrájának létrehozásával, a látható és a láthatatlan hatalom egyesítésével nemcsak a hatalmi rivalizálás, de a kompetenciakáosz is együtt jár. A szerzők következtetése, hogy az életbeléptetett változtatások hatására a „beosztott kormány” helyébe a miniszterelnök köré szerveződő „bizalmi kabinet” lép, s ezzel létrejön egy személyre szabott kormányzás feltételrendszere.

Tilo Schabert a fenti szerzők elemzésével egészen, következtetéseikkel azonban csak részben értene egyet. A kreativitás paradigmájának értelmében ugyanis a szerzők által számon kért átláthatóság, kiszámíthatóság és személytelenség kritériuma irreleváns szempont a hatalom megszervezése tekintetében, sőt, a kormányzás feltételeit csak autokratikus módon lehet megteremteni. Ugyanakkor egy modern demokráciában még egy klasszikus módon kormányzó fejedelem sem tehet meg mindent: a demokrácia nem válhat autokráciává. Az autokratikus hatalomgyakorlás elé nemcsak a demokratikus intézményrendszerben működő fékek és ellensúlyok (például a parlamenti ellenőrzés jogosítványa)⁶⁴, vagy a de-

⁶² Gallai-Lánczi alapján.

⁶³Uo.293.

⁶⁴ Amikor az ellenzék indítványt nyújtott be a fejlesztéspolitikai kormánybiztos országgyűlési ellenőrzését végző bizottság felállítására, a miniszterelnök a következő indoklással utasítja vissza az ellenzék javaslatát: „Mit kíván fölállítani? Egy speciális bizottságot, egy – mondjuk úgy, hogy –

mokratikus politizálással kapcsolatos normák (a jogi vagy erkölcsi felelősségre vonás és számonkérés lehetősége) állít korlátokat, de immár az Európai Unió is (például, hogy Uniós tagállamként Magyarországnak teljesítenie kell az európai közigazgatási térre vonatkozó lisszaboni kritériumokat). A szerzők tehát a miniszterelnöki hatalom kiterjesztésében a közigazgatás autonómiájának csorbítását és politikai nyomás alá helyezésének a reális lehetőségét vélik felfedezni⁶⁵.

S ugyan nem mondják ki, de mégis csak sejtetik, hogy Gyurcsány fejedelem a politikai klasszicizmus mintáit aktualizálva egy olyan személyre szabott kormányzás feltételeit teremti meg, amely egyúttal a demokratikus intézményi garanciák és normák lerontásához vezető autokrácia veszélyét is felidézheti⁶⁶.

GYURCSÁNY FERENC MINT MENEDZSER-FEJEDELEM

A menedzserirodalom szerint a menedzseri gondolkodásmódot, a piac modelljét minden társadalmi viszonyra ki kell terjeszteni. A gondoskodás paradigmája értelmében a menedzseri tankönyvek a korabeli királytükörök megfelelő párjává válnak. Nem a valóságot, hanem a kívánt változtatások mechanizmusait, kiindulópontjait és irányait írják le. Értekezések ezek tapasztalatlan fejedelmek számára, amelyek arra akarják rávezetni a menedzser-fejedelmeket, hogy ahogy Foucault mondaná, a többiek vezetésének ésszerűsége ugyanabban áll, mint saját magunk kormányzása. Az emberek irányításának e modern grammatikája – a királytükörök intelmeihez hasonló módon – a miniszterelnök „know-how-bibliájává” válik.

1. *Epimeleia heautu!* Törődj magaddal! Légy sikeres! Válj menedzserré!
2. Ne feledd: mások vezetésének ésszerűsége ugyanabban áll, mint saját magad kormányzása!
3. Légy nyitott! Hallgass intuícióidra!

.....
kormánytag működése esetén. De hát önök is pontosan tudják, hogy ehhez nem járulhat hozzá a kormány. Nem fejlesztéspolitikáról szeretnének tárgyalni, hanem gyámság alá kívánják helyezni a fejlesztéspolitikáért felelős kormánybiztost.” (2006. november 13., napirend előtti hozzászólás, www.parlament.hu, a letöltés ideje: 2007. március 24.).

⁶⁵ Uo.326-327.

⁶⁶ Graham Allen tulajdonképpen hatását tekintve hasonló következtésre jut Tony Blair szerepfelfogását illetően: a fékek és ellensúlyok rendszerét relativizálva, Blair egy prezidenciális rendszer kiépítésére vállalkozik. Idézi Kavanagh 2005: 16-17.; Vö. Abszolút Gyurcsány. Hírszerző, www.hirszerzo.hu, a letöltés ideje: 2007. március 28.

4. Ne azonosulj az általad betöltött politikai szereppel! Jellemét ki-ki maga alkotja meg magának, foglalkozását azonban a véletlen jelöli ki.
5. Rendszeresen vizsgálj és mérd meg magad. Újra és újra nézd meg, mire jutottál, nézd meg, hogy az elvégzett munka megfelel-e annak, amit elképzeltél!
6. Azon légy, hogy buzgó utánczó legyünk!
7. Gondoskodj a nyájadról, alakítsd át igényeid. Gondoskodj róla, hogy gondoskodjanak magukról.
8. Piacosítsd a társadalmat! Karcsúsítsd el az államot! Tedd az egyént felelőssé saját sorsáért!
9. Manipuláld a piacot!
10. Gondoskodj magadról és barátaidról!

Az *epimeleia heautu*, a *cura sui* parancsa értelmében az embernek gondot kell viselnie önmagára, törődnie kell magával, ez a létezőművészet alapja. Az *epimeleia* szó ugyanakkor nem egyszerűen egy adott irányultságot, hanem foglalatosságok egész körét jelenti⁶⁷. A régi görögök éppúgy használják a ház urának tevékenységére⁶⁸, mint ahogy az alattvalót vigyázó uralkodó feladataira, vagy éppen az istenek vagy a holtak iránt teljesítendő kötelességekre⁶⁹. Ugyanakkor az *epimeleia* önmagunk vonatkozásában is fáradságos munkát jelent. Azt is megtehetjük, hogy időről-időre megszakitjuk szokásos foglalatosságainkat és visszahúzódunk a világtól, hogy magányban szembesüljünk önmagunkkal⁷⁰, leltárba vegyük a múltat, áttekintsünk életünket, hogy mit végeztünk eddig, olvasmányaink révén megismerkedjünk a követendő életszabályokkal és útbaigazító

.....
⁶⁷ Foucault, Michel (2001): *A szexualitás története III.* Budapest: Atlantisz, 56.

⁶⁸ A Gyurcsány-blog teli van személyes elemekkel, az egyes naplóbejegyzések arról is tudósítanak minket, hogy a miniszterelnök a ház uraként is teljesíti kötelességét. A teljesség igénye nélkül: Felkészülés (2007.február 12.); Bálintot megműtötték (2007.február 27.); Pató Pál ma (2007. február 28.) www.blog.amoba.hu, a letöltés ideje: 2007. április 4.

⁶⁹ A miniszterelnök térdre ereszkedik az '56-os emlékműnél, Puskás Ferenc temetésén; Nagy Imre szobránál tegeződik a „szellemi előddel”.

⁷⁰ A miniszterelnök 2007 elején megírja „frusztraktátusát”, a *Szembenézést*. „A Szembenézés elsősorban önmagunkról szól. Arról, amit gondolok, és hogy hogyan kell méltányosabban intézi közügyeinket...” Gyurcsány-blog: A Szembenézésről (2007.január 26.), www.blog.amoba.hu, a letöltés ideje: 2007. január 26. Az egészségügyről szóló blogjában pedig egy gyermekorvos egyik cikkét minősíti szembenézésnek, amely számára is hasznos: „Dramatikus kórrajz: annyiban dramatikus, hogy a szöveg nyilván nem száraz tényyszerű elemzés, inkább a szembesítés, szembesülés és felismerés katarktikus élményét előállítani kívánó pörölycsapás...” Gyurcsány-blog: Az egészségügyről. (2006.december 06.) www.blog.amoba.hu, a letöltés ideje: 2007. április 4.

példákkal⁷¹. De úgyis szembenézhetünk önmagunkkal, ha elbeszélgetünk bizalmasainkkal, tanítómesterünkkel vagy lelki vezetőnkkel; leveleket írunk, naplót vezetünk, amelyben bemutatjuk lelkünk állapotát, javallatot kérünk, szükség esetén tanácsot adunk másoknak⁷². Vagyis a „törődj magaddal” elve széleskörű szóbeli és írásbeli tevékenységet hív életre⁷³.

„Gyurcsány Tisza Katától kezdve Buda Péteren és Bauer Tamáson át Tölgyessy Péterig sokakkal beszélget, sokakra odafigyel[...]Max Weber azt mondta, a politika a démonikus erőkkkel való játék, mert a hatalomról meg az erőszakról szól. Nos, szerintem az igazi démoni a politikában az, hogy az emberek életét befolyásoló döntéseket kell hozni szükségszerűen információhiányos állapotban. Egy politikus egy-egy ügyben soha sincsen teljes körűen az információk birtokában, mert különben meghalna az összes többi ügy. Ez hihetetlenül megnöveli a döntéshozó felelősségét. Ezért fontos egyrészt, hogy higgyél a világos ideológiai keretbe ágyazott értékeidben, másrészt meg hogy működjék az intuíciód. Amit egyetlen módon lehet kordában tartani: ha nem kíméljük magunkat a ránk zúduló ingerektől, a különbözőségektől[...]Gyurcsányban nagyfokú érdeklődés van minden iránt; sokkal inkább kíváncsi az emberekre, mint például én vagy bárki, akit ismerek; folyamatosan tanulni akar mindenkitől.”⁷⁴ – Amit azonban Dessewffy Tibor nyitottságnak gondol, az Seneca számára „üresség”: önmagunkat csak akkor tudjuk megfigyelni és gondozni, ha üressé tesszük magunkat (*sibi vacere*) önmagunk számára.

Míg Gyurcsány Ferenc a fejedelmi hatalom megteremtésére irányuló erőfeszítéseiben az „építsd fel magad!” imperatívuszát⁷⁵, a kormányzás feladatainak teljesítésében már a „*cura sui*” parancsát követte. Sőt, hivatalának megtartását sem

⁷¹ A miniszterelnök sokat olvas. Útmutatóul szolgál számára Krúdy, Márai és különösen Bibó, A szabadságszerető ember politikai tízparancsolatát szeptemberben másolja be internetes naplójába. Gyurcsány-blog: A szabadságszerető ember politikai tízparancsolata. (2006.szeptember13.), www.blog.amoba.hu, a letöltés ideje: 2006. szeptember 27.

⁷² A miniszterelnök sms-ben tanácsot ad egy számára ismeretlen nőnek, Gertrúdnak, hogy mivel töltse el az idejét Londonban. Gyurcsány-blog: Vasárnap dél körül kaptam egy sms-t. (2007.március 05.), a letöltés ideje: 2007. március 7.

⁷³ Foucault 2001: 50-60.

⁷⁴ „Meglepődnék, ha 2010-ben nem Gyurcsány nyerne” (Dessewffy Tibor szociológus). *Magyar Narancs*, 2007. www.mancs.hu, a letöltés ideje: 2007. március 26.

⁷⁵ „A szocialisták élvonalába egy olyan vezető tört be, aki kemény és kitaró kampánnyal, eddig nem látott módszerességgel a bázisnál vívta ki a párton belüli legitimitációját.” Dessewffy Tibor – Deák Kinga(2005): Létezik Gyurcsányizmus? In Sándor Péter – Vass László – Sándor Ágnes – Tolnai Ágnes: Magyarország politikai évkönyve 2005. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány 281., 279-294.

gondolta elképzelhetőnek a „törődj magaddal” elv érvényesítése nélkül. Már a balatonőszödi beszéd is értelmezhető lelki gyakorlatként⁷⁶, de a beszéd nyilvánosságra kerülése után a politikai cselekvőképesség helyreállítását, illetve fenntartását a miniszterelnök egyértelműen a *cura sui* dramaturgiáját követve látja biztosíthatónak. Az önmagunkkal való foglalkozás nem valamiféle szinekúra: fáradtságos gyakorlatok, feladatok és tevékenységek sokaságából áll. A miniszterelnök blogot ír, terjedelmes lelki gyakorlatban, egy frusztraktátusban kísérli meg a politikai cselekvőképesség feltételeit helyreállítani⁷⁷, televíziós-showműsorokban „független” szakértők társaságában – a visszacsatolást, a pozitív megerősítést keresve – vizsgálja önmagát, és a Balatonőszöd utáni parlamenti beszédeinek mintegy kétharmadát (!) – 29 felszólalásából 20-at, de szigorú szempontok szerint is legalább 15-öt – is a „vizsgáld meg önmagad!” gyakorlatainak szenteli (lásd: 1. Függelék).

Az így formálódó „önkultúra” természetesen korántsem öncélú, a *cura sui* a politikai praxis előfeltétele és egyben a *politikai cselekvőképesség helyreállításának az eszköze*⁷⁸. Segítségével meg lehet szabni azokat a formákat és feltételeket, amelyek mellett a politikai tevékenység, a hatalomgyakorlásban való részvétel – még a Balatonőszöd után is – lehetségesnek tűnik.

Az ember, még akkor is, ha ő a fejedelem⁷⁹, a hatalmat mindig egy hálózaton belül gyakorolja, amelynek egyik illeszkedési pontján helyezkedik el. Ami azt jelenti, hogy bizonyos értelemben egyszerre vezető és alárendelt, vagyis nincs kizárva, hogy a fejedelem sem autonóm szereplő, hogy őt is „mozgatják”. Seneca arra figyelmezteti Luciliust, hogy a hatalom, amelyet Szicíliában gyakorol, nem szuverén hatalom, nem *imperium*, hanem *procuratio* révén ráruházott hatalom, melynek nem hághatja át korlátait⁸⁰.

Mindenesetre a „vezetések vezetése” gondolata azon a feltételezésen alapul, amit már Plutarkhosz megfogalmazott az *Ad principem ineruditum*-ban, hogy nem tud kormányozni az olyan ember, aki senkit sem vezet. Ahhoz azonban, hogy másokat tudjon vezetni, önmagát kell kormányoznia. Vagyis a „törődj magaddal!”

.....

⁷⁶ A beszéd „a politikai szembenézésről” szól, és ezáltal az is fontossá válik, hogy „a beszéd hogyan tart aztán tükröt másoknak”. Gyurcsány-blog: Köszönöm, hogy tudomásul vették az elmúlt hét némaságát (2006.szeptember 25.), a letöltés ideje: 2007. szeptember 27.

⁷⁷ Vö. G. Fodor Gábor (2007c): Szembenézés: Bibó vagy Lenin? www.szazadveg.hu.

⁷⁸ A *Szembenézés* „is arra való, hogy segítse a cselekvést.” Gyurcsány-blog: A Szembenézésről (2007. január 26.) www.blog.amoba.hu, a letöltés ideje: 2007. január 26.

⁷⁹ Vö. Foucault 2001: 97.

⁸⁰ Vö. Foucault 1991: 98.

elve valóságos társadalmi gyakorlatot jelent, ráadásul mindez többé-kevésbé intézményesített struktúrákban ölt testet⁸¹. Az elv értelmében egy általánosan elismert hierarchia a legjártasabbakra bízta a többiek irányításának a feladatát, és közösen végrehajtott gyakorlatok segítségével érik el az egymás általi megváltást, buzgón utánozva a legjártasabbakat⁸².

A Gyurcsány-kormány tevékenységében a *cura sui* praxisának rendelődik alá a vízió, a kormányzati filozófia. Az „azon légy, hogy buzgó utánczó legyünk!” saját magunknak adott parancsa adja meg az intézkedések értelmét. Egy olyan kormányzás-diskurzusról van szó, ahol a legjártasabbak (a kis számú sikeres, a menedzser-fejedelmek) alkotják meg a gondoskodás-öngondoskodás grammatikáját. Magyarország azért nem képes sikeressé válni, mert magakadályozzák ebben az örökölt struktúrák és az empirikus vágyaiknak alávetett emberi lények⁸³. A strukturális reformok (az egészségügyi-, a felsőoktatási-rendszer, az állam átalakítása) önmagukban nem lehetnek eredményesek, ha nem kíséri a reformokat az emberi természet megváltoztatása⁸⁴. A „légy jövőtudatos!”, „gondoskodj magadról!”, „ne csak a mának élj!”, „mindennek ára van!” imperatívuszok a gyarló emberi természet megváltoztatását célozzák. Ezért érthető, hogy ebben a kormányzás-gyakorlatban még a vizitdíj is nevelő funkcióval bír⁸⁵.

A gondoskodás paradigmája felértékeli a kormányzás-tudás szerepét. A kormányzás taktikai határozzák meg, hogy mi tartozik szükségképpen az államra és mi nem. Nem a releváns igények, hanem a menedzser-fejedelem-logika mondja meg, melyek az állami feladatok, honnan kell az államnak kivonulnia, átadva a teret az öngondoskodás logikájának. „A politikai vezetés feladata[...], hogy folyamatosan felülvizsgálja az állam teljesítményét, valamint a közösségen belüli szerepvállalások egyensúlyát és sikeres feladatmegosztását. Ahol kudarcot, tel-

⁸¹ Vö. Foucault 2001: 58.

⁸² Különösen érdekes, ahogy a *cura sui* elve hatást gyakorol a minisztériumi munkamorálra: A *Színes Bulvár Lap* (2007. április 4.) értesülése szerint „Társkereső honlapot indíthatnak a minisztériumok egymás között. A Miniszterelnöki Hivatal (MEH) személyügyi államtitkársága szerint ugyanis ezzel is motiválhatóak a dolgozók.”

⁸³ Lásd a miniszterelnök évértékelőjét (napirend előtti felszólalás, 2007. február 12.). www.parlament.hu, a letöltés ideje: 2007. március 28. Több mint érdekes, hogy az évértékelőből hiányzik a *cura sui* dramaturgiai elve: „Ma nem az okokkal, hanem a tennivalókkal kívánok foglalkozni.”

⁸⁴ Vö. Publius Hungaricus: A fél tudású magyar elit. www.index.hu. A letöltés ideje: 2007. április 2.; Gyurcsány-blog: A magyar elitről. www.blog.amoba.hu. A letöltés ideje: 2007. április 4.

⁸⁵ Gyurcsány: Le kell számolni az ingyenességgel. Index, 2006. november 14. www.index.hu, a letöltés ideje: 2007. március 28. „...a racionális fogyasztói döntések ösztönzésére elég lehet a néhány száz forintos vizit-, vagy a néhány ezer forintos tandíj is.”

jesítményhiányt lát, ott kötelessége változásokat kieszközölni. Ide tartozik, hogy a politikának a társadalmi vitát alakítania kell, és fel kell vetnie nehéz és gyakran kínos kérdéseket, manapság például az egészségügy reformját[...]állami szerepvállalást folyamatosan felül kell vizsgálni, a változó társadalmi igényekhez és lehetőségekhez kell igazítani. Ahol az állam legjobb teljesítménye ellenére is inkább árt, mint segít, onnét ki kell vonulnia. Ahol viszont a piac és a civil társadalom egyértelműen nem volt képes egy-egy fontos társadalmi probléma megoldására, ott az államnak fokozatosan és megfontoltan be kell kapcsolódnia és megoldást kell nyújtania.”⁸⁶

A kormányzati problematizációnak ez a logikája az objektív számokat szubjektív értékek⁸⁷, az igazságot technikai kérdéssé változtatja át. Hogy tehát mi válik problémává, „nehéz és gyakran kínos kérdéssé”, mindez a kormányzati problematizáció eredményeként formálódik. A kormányzati problematizáció következtében válnak a korábbi evidenciák hirtelen problematikussá, amikor valaki vagy valakik elkezdnek róluk beszélni, megoldásokat ajánlanak velük kapcsolatban, mindezt azzal a céllal, hogy a dolgokat kormányozhatóvá tegyék⁸⁸: a problematizáció értelmében lett a jóléti államból is megoldás helyett probléma.⁸⁹

A kormányzati problematizáció írja elő, hogy a gondoskodás nyelve csak az öngondoskodás nyelvén szólalhat meg, és ez teszi világossá a verseny „értelmét” is. „A hangsúly nem azon van, hogy az egyén kikerülje a versenyt. Gyurcsány fel akarja számolni azt az illúziót, hogy az államnak az a dolga, hogy megóvjon bennünket a versenytől. Éppen ellenkezőleg, az a cél, hogy az állam segítségével mindenki jobban tudjon érvényesülni a versenyben.”⁹⁰

A gondoskodás-öngondoskodás kormányzati diskurzusa a polgár felelősségét hangsúlyozza. Az államnak nem feladata, hogy boldoggá tegye az embereket. Elsősorban az egyén felelőssége, hogy saját maga (és családja) számára megte-

⁸⁶ Dessewffy Tibor – Deák Kinga(2005): Létezik Gyurcsányizmus? In Sándor Péter – Vass László – Sándor Ágnes – Tolnai Ágnes: *Magyarország politikai évkönyve 2005*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány 288-89.

⁸⁷ Vö. Kóka János átirta a matematikát. Index, 2007. január 24., www.index.hu, a letöltés ideje: 2007.január 24.

⁸⁸ Például: Mihályi Péter (2005): Közteherviselés – ma és holnapután. *Élet és Irodalom* /37., vagy Mázsa Péter (2006a): Kire szavazok? *Élet és Irodalom* /8. ; Mázsa (2006b): Az államférfi. *Élet és Irodalom* /19.

⁸⁹ Gyurcsány Ferenc (2000): Magyarország mozdulatlan – a társadalmi szolidaritás esélyei és az elit újratermelése. *Népszabadság*, május 20.

⁹⁰ Dessewffy – Deák 2005: 285.

remtse a jólét feltételeit: „Mondjuk ki: Nincs az az állam, amely boldoggá tehet benneteket. Személyes sorsotok alakításában, életcéljaitok megvalósításában, előbbre jutásokban az államnak csak kompenzáló, kiegészítő, egyensúlyt teremtő, másodlagos szerepe lehet. Ti vagytok felelősek önmagatokért, családotokért, az életetekért.”⁹¹

A *cura sui* rituáléja univerzálisan követendő gyakorlattá válik. A menedzser-fedelem mindenkitől azt követeli, hogy folyamatosan vizsgálja meg magát, hogy ne tekintse magát késznek, készüljön fel arra, hogy újból és újból át kell formálnia magát. E diskurzus sajátmagunkat tehát a piaci alkalmazkodás érdekében nyilvánítja feladatnak, és ezzel együtt egyúttal mindent piacnak és versenynek is minősít⁹². „A gyurcsányi politika a jelenleginél nagyobb követelményt támaszt mindenkivel szemben. A munkavállalónak keményen kell dolgoznia, helyt kell állnia egy nehéz, nemzetközi versenyben. Az üzleti szférának innovációval, versenyképes termékekkel és szolgáltatásokkal kell megalapoznia Magyarország nemzetgazdaságának fejlődését, és mindezt a jelenleginél tisztább, átláthatóbb módon kell tennie. A közigazgatásnak és a közszolgáltatásoknak ügyfélközpontúbban, hatékonyabban, átláthatóan és teljesítményorientáltan kell kiszolgálnia a polgárokat. A politikának pedig fel kell vállalnia a fontos, de kínos témák felvetését, valamint a szükséges reformok következetes végrehajtását.”⁹³

A piacelvű magyarázat szerint a problematikussá tett dolgok kezelése csak akkor kivitelezhető, ha ökonomizáljuk a társadalmat, abszolutizáljuk az öngondoskodás modelljét, és ha az állam lényegében a társadalom összes alrendszerében a lehető legkisebb mértékűre korlátozza a közreműködését. Ez a praxis azonban inherens módon hordja magában korlátait. A „kiterjesztés” önmagában véve is torzulás. A piac megszűnik analógia (a szabadság analógiája) lenni, és univerzális működési elvvé válik. A piaci logika abszolutizálása erőforrásokat von el mind az államtól, mind a családoktól, és ezzel megnehezíti ennek a két tartópillérnek a társadalmi integratív működését. A piac ugyanis a maga logikája szerint érzéketlen marad a kormányzat és a családok erőforrás-problémái iránt; azok defektjeit,

⁹¹ Gyurcsány .Ferenc (2004): Merjünk baloldaliak lenni. *Mozgó Világ*.

⁹² Vö. Nem fizetnek, de majd fognak. Index, 2007. március 28., www.index.hu, a letöltés ideje: 2007. március 28. Az új erényetika szerint nem lehetsz sikertelen, illetve meg kell fizetni a sikertelenség árát. „Nem lesz ugyan elvárt adó, de mivel a kormány nem hisz a veszteséges vállalkozásoknak, így bevallás-kiegészítéssel kell nyilatkozniuk arról, hogy tényleg veszteségesek.”

⁹³ Dessewffy – Deák 2005: 289.

kríziseit így nemhogy ellensúlyozni nem tudja, sokkal inkább a permanens válsághelyzetek kialakulását segíti elő⁹⁴.

A kormány elképzelése szerint tehát a piac működési elvei szerint kell megszervezni az élet szinte minden területét. Ehhez persze mindenkinek meg kell „keményednie”: az államot „fogyasztókúrára” kell fogni, az intézmények és az állampolgárok (legyenek akár háztáji gazdálkodók, kisvállalkozók, egyetemi oktatók, vagy jövőbeli diplomások) egyaránt készen kell hogy álljanak a versenyre. A logika abszolutizálása azzal a következménnyel jár, hogy az ökonómiai racionalitás egyetemes mércévé válik és az ökonómikus kormányzás a jó kormányzás kritériumává lesz. A „teória” túlhajtása ellen azonban úgy tűnik az „élet” is akadályokat gördít: a *cura sui* gyakorlatait követő legjártasabbak és legkiválóbbak jártasságát és kiválóságát a társadalom egyre nagyobb csoportjai kérdőjelezik meg, és az események azt mutatják, hogy a buzgó követés helyett / mellett felüti a fejét a szenvedélyes ellenállás.

[Zárójel: Előfordulhat, hogy valakinek nehézséget jelent torzulásként felfogni a piaci elv érvényesítését, értelmetlen túlhajtásnak tartva a paradigma túlhajtására vonatkozó megállapítást. Az ő megnyugtatójuk miatt kell Paul Ricoeur-höz fordulnunk. A Foucault-féle gondoskodás-öngondoskodás paradoxonát ugyanis nem lehetetlen a ricoeur-i erőszak-nyelv paradoxonához hasonlóan felfogni⁹⁵. Ennek az interpretációnak mindenesetre megvan az az előnye, hogy nem kell kimutatni, hogy mihez képest történik torzulás. Azaz, ha elfogadjuk, hogy a gondoskodás-öngondoskodás logikái egy tér két végpontját jelölik, és nem lehetséges egyik pólus abszolutizálása sem anélkül, hogy megszüntetnénk azt a bizonyos teret, akkor a torzulás nem egy meghatározott ideális középponttól való eltérés, hanem a két pólus által jelölt térből való kilépés kísérlete. A gondoskodás nyelve csak az öngondoskodás nyelvében nyeri el értelmét, és így minél inkább próbál valaki csak az egyik pólus nyelvén beszélni, annál inkább tehetetlenné válik, mivel leszűkíti a rendelkezésre álló – a két pólus által kijelölt – teret.]

⁹⁴ Vö. Stumpf István (2007): Új közhelyviseelés – új társadalmi szerződés. *Nemzeti Érdek* /1. 27-38.

⁹⁵ Ricoeur, Paul: Erőszak és nyelv. In Szabó Márton szerk.: *Az ellenség neve*. Budapest: Jószyveg Műhely Kiadó. 1998. 124-136.

GYURCSÁNY FERENC, MINT DRAMATURG (IA)

A dramaturgia eredetileg színházi kifejezés; a feszültségkeltés sajátos mechanizmusa, technikája, a konfliktus felépülésének és megoldásának a rendje. Egy jó dramaturg arra törekszik, hogy érzelmileg bevonja a nézőt mindabba, amit elmesél, s hogy lehetőleg a mű végéig fenntartsa a néző figyelmét. A dramaturg működése tehát abban ragadható meg, hogy hogyan teremt feszültséget a cselekmény megértéséhez szükséges tények adagolásával, vagy épp elhallgatásával, hogy játszik a nézői várakozásokkal, hogyan építi ki, illetve oldja meg a cselekmény konfliktusait. A politika birodalmában a dramaturg a vezetettek követési hajlandóságának elnyerésére helyezi a hangsúlyt, s így válik a reprezentációként felfogott kormányzás főszereplőjévé. Ebből az is következik, hogy a vezetői mivoltot nem olyasvalamiként kell felfognunk, amivel valaki mindig és mindenütt rendelkezik: a fejedelmet meghatározott helyzetek (illetve a helyzetek megteremtésének képessége) avatja fejedelemmé. Ahogy Murray Edelman mondja: „A legmagasabbszintű politizálás nem annyira valódi döntéshozatal, mint inkább dramaturgia kérdése.”⁹⁶ A politikai siker kulcsa nem abban rejlik, hogy az egyes politikai döntések jó vagy rossz következményekkel járnak-e, hanem inkább abban, hogy a fejedelem képes-e töretlenül azt a képet közvetíteni magáról, hogy érti a dolgát.

1. Légy kreatív!
2. Teremtsd meg azokat az igényeket, amelyeket képes vagy kielégíteni! Kezdeményezz!
3. Tartsd fenn annak látszatát, mintha a következmények és a jövő tervezése nagymértékben lehetséges volna!
4. Ne tétlenkedj! A tétlenség a fejedelemre nézve mindennél károsabb! Ha cselekedsz, megőrizheted népszerűséged!
5. Dramatizáld a válságot és saját veszélyelhárító képességedet!
6. Úgy alakítsd ki dramaturgiád, hogy minden helyzetben képes légy egy jól azonosítható és megszemélyesíthető ellenfél képét közvetíteni, akivel bármikor képes vagy felvenni a küzdelmet.

.....

⁹⁶ Edelman, Murray: *A politika szimbolikus valósága*. Budapest: L'Harmattan, 2005. 59-75.

7. Kreativitásod kulcsa korlátaid világos felismerésében áll! Ne megváltani, inkább formálni akard a világot! Ne sajátítsd ki vagy bitorold a hatalmat, inkább használd!
8. Szabj határt ambícióidnak! A Csin és a Szui dinasztiák vesztét az okozta, hogy ahelyett, hogy a régi uralkodók módjára megelégedtek volna egy olyan általános felügyelettel, amely egyedül méltó az uralkodókhöz, közvetlenül maguk akartak intézni mindent.
9. Őrizd meg az illúziókat! Ha a fejedelem megfosztja az alattvalóit minden illúziótól, látni fogják, hogy nem ésszerű módon vezetik őket, ez pedig legerősebben érezteti velük szolgásgukat.
10. Ha az állam jövedelmeit nem osztod szét a nép között, akkor tárd a szemük elé, hogy azokat jól kezelik. Ezt megmutatni a népnek, annyit jelent, mint bizonyos módon nekik juttatni e javak élvezetét!

A kormány mint a képviselő alanya. A Csin és a Szui dinasztiák módján kormányzó Gyurcsány-kormány a mimetikus praxis fogjává vált. Az ilyen kormányzás már csak azért sem lehet sikeres, mert céljai szerint a lehetetlenre vállalkozik: a heterogenitást akarja homogenitássá változtatni. A kormányzóképeség ugyan kezdeményezőképeséget és cselekvőképeséget feltételez, de a cselekvés, a kormányzás a tények alkotta korlátokba ütközik. Az új világ teremtésére vállalkozó kormány akarata ugyanis nem a semmivel találja szemben magát, hanem a társadalom eredeti heterogenitásával, az igények, érdekek, törekvések és vágyak végtelen káoszával kell megküzdenie.⁹⁷

A korlátok egy részét a kormány önmagának szabja. A megnyert választások nemcsak felhatalmazást adnak a kormányzásra, hanem annak korlátait is kijelölik. Ha a kormány egészen mást mond és egészen mást tesz, mint ami alapján és amire felhatalmazást kapott, még akkor is, ha bizonyos mozgástere létezik, számolnia kell a következményekkel.

Gyurcsány Ferenc a balatonőszödi beszédét magyarázó országgyűlési felszólalásában azokat a stratégiákat tette közkinccsé, amellyel ezek a korlátok és következmények megkerülhetőek. A pantomim-kormányzás praxisával szembe-

.....

⁹⁷ Vö. Schlett István (2006): Populisták vagy reformaták? *Kommentár*/1. 79-87.

néző miniszterelnök egy olyan stratégiai eszköztárat szedett pontokba, amellyel bevallása szerint maga a kormány is él(t)⁹⁸; íme a hazugság fortélyai:

1. A hazug vád, az erre adott menekülő védekezés, majd az ezáltal okozott politikai hazugság.
2. A hazug politikai nyelv hazugsága.
3. Az irracionális ígéretek, a túlzó ígéretek politikai hazugsága. Ígérj bármennyit, ha elhiszik, és téged választanak, majd megmagyarázod, hogy miért nem megy.
4. Hamis tényállítás, túlzó értékelés. Túlozzál, hátha elhiszik. Alkalmazdál kettős beszédet, mindenkinek azt mondd, amit ő hallani akar.
5. Torzítsd az arányokat!
6. Építs a politikai irigységre és előítéletre!
7. Hallgasd el a tényeket! Csak azt mondd el, ami neked kedvező, a többit véletlenül se! Gyakorold sokszor – esélyed van rá, hogy be fog válni. Ha meg nincs más, menekülj az igazság elől. Ez a menekülés a politika legnagyobb hazugsága.

A korlátok másik része az eszközhasználatból fakad. Egy demokratikus politikai rendszerben nem lehet bármit, és bárhogy megtenni. A döntéshozók függenek azoktól, akiket kormányoznak. Vagyis sikeres kormányzás nem lehetséges támogatás nélkül. Aki változtatni akar, aki reformokat akar, annak támogatást kell szerezni, vagy azok részéről, akik érintettek, vagy azok részéről, akik a változásban érdekeltek, s ezért az érintettek esetleges ellenállásával szemben a reformkormányt segítenék. A korlátok azonban itt is jelentkeznek. A kormányzás másik korlátját tehát a demokratikus politika követelménye adja, amely nemcsak a kormányzást, de a kormány fölötti ellenőrzést, az ellenzéki pártok létét, a köztes intézményeket, az egyeztetés különböző fórumait, a civil társadalom különböző szerveződéseit is magában foglalja.

Gyurcsány Ferenc számtalanszor elmondja a parlamentben, hogy „muszáj visszatérni a dialógushoz” (2006. október 30.), meg hogy meg kell erősíteni az

.....

⁹⁸„Kérdezhetnék, hogy miért beszélek általánosságban. Én talán személy szerint vagy mi itt a kormányoldalon mentesek voltunk ezektől a politikai hazugságoktól? Ártatlanok vagyunk, mint a ma született bárány? Mi sohasem estünk ezeknek a politikai hazugságoknak a csapdájába? Nem, ez nem lenne igaz. Estünk, nem is egyszer.” (napirend előtti felszólalás, 2006. október 16., www.parlament.hu, a letöltés ideje: 2007. március 29.)

együttműködést, a bizalmat és egymás tiszteletét (2006. november 13.), újra kell építeni az együttműködés kultúráját, tehát vitára és párbeszédre hívja az ellenzék. Ugyanakkor meg azt is mondja, hogy a kormány teszi a dolgát, és hogy abban, amit csinál, „a dolog leglényege szerint, azt gondolom, abban bennünk és bennem személy szerint is nincs kétely. Helyes célokat követünk” (2006. október 6.). A mimetikus gyakorlat mindenütt vagy azonosságot lát, vagy azonosságot akar elérni, nem viseli el a heterogenitást. Mivel a korlátok léte az azonosság elérésének akadályja, a mimetikus kormányzás eltekint cselekvésének korlátozó feltételeitől, egyrészt úgy, hogy nem szab önmagának korlátokat, másrészt úgy, hogy felszámolja azokat. Lehet tehát vitatkozni, meg tárgyalgatni, meg kerekasztalokat összehívni, de a lényegről nem folyhat érdemi vita – ebben áll a kételynélküliség értelme⁹⁹.

A koncepciót szervező előfeltevések szemben állnak a parlamentáris politizálás alapját jelentő politika felfogással, tagadják, hogy az optimális döntések a racionális diszkusszió alapján, alkufolyamatban, az ütköző érdekek közötti kompromisszumok során születhetnek meg¹⁰⁰. S ahogy az előfeltevések, úgy az elkerülhetetlennek gondolt cselekvési program sem a demokratikus politika eszköztárára, hanem a kész helyzet teremtésének szándékára épül¹⁰¹.

Gyurcsány Ferenc őszinte pillanataiban, a *cura sui* gyakorlatai során maga is beszámol a parlamentáris reformdiktatúra által felvetett dilemmákról. „[...]hogyan hogyan kell demokratikus körülmények között reformokat csinálni, és mi várható el ettől, ezt a politikusok is csak közepesen vagy még annyira sem tanulták meg, de nem tanulta meg Magyarországon lényegében szinte senki. Nagyon sokfajta elvárás van ezekkel a demokratikus reformfolyamatokkal kapcsolatban. Legyen zárt és világos a vége, de legyen kellő engedmény – csak példákat mondok. Nem tanultuk meg, hogyan kell folyamatosan, változások sokaságával átalakítani az országot...” (2006. december 18.) Vagy: „Sok olyan kérdést tettünk az asztalra az elmúlt hónapokban, hogy összességében a kérdések sokaságával, a dilemmák, a

⁹⁹ „De fikarcnyi kétely sincs abban, hogy az, amit csinálunk, alapjaiban helyes.” Gyurcsány-blog: Nem lehet a szavakkal játszani (2006. szeptember 14.), a letöltés ideje: 2007. április 4. „Nemcsak tudjuk, hogy a másik oldalon vár bennünket a túlpárt, hanem mi magunk alakítjuk azt.” Gyurcsány-blog: Reformokról ismét. (2007. március 2.), a letöltés ideje: 2007. április 4.

¹⁰⁰ Vö. Ankersmit 1996

¹⁰¹ Beköszönt a reformdiktatúra. Index, 2006. november 13. www.index.hu, a letöltés ideje: 2006. november 13.. Draskovics Tibor a gyáriparosok szakmai fórumán kijelentette: „Reformot kell csinálni, mert nincs más lehetőség”, majd hozzátette: ebből a szempontból reformdiktatúra van, de a kormánynak nincsenek diktatórikus törekvései.

gondok sokaságával a végén már maga a kormány sem bírta. Ezért a nyitott kérdések sokasága helyenként dühítette az embereket; nemcsak a szükséges változások okozták a bizonytalanságot, hanem azok a kérdések is, amelyek anélkül kerültek a kormány napirendjére és a kormány hatókörébe, hogy pontosan tudtuk volna, mindjárt milyen megoldást is javasolunk. Ez a kapkodás és rögtönzés látszatát keltette sokakban, hogy nincs végiggondolva mindaz, amit a kormány csinál.” (2006. október 6.)

A kormány mint a képviselő aktora. A kormány ugyanakkor nem csak a képviselő aktora, de a reprezentáció (megjelenítés) alanya is. Ezért kell komolyan vennünk a miniszterelnök balatonőszödi beszédének azt az elemét, amikor a miniszterelnök arról szólt, hogy csak úgy tettek, mintha kormányoztak volna, vagyis csak mímelték a kormányzást. Mivel a mimetikus praxis az azonosság előfeltevésén nyugszik, a kormány elhitte, hogy úgy kormányzott, mint amilyennek magát mutatta, hogy kormányzott. A jó kormányzás feltétele tehát úgy tűnik, a tettek és a szavak egybeesése. Vagy a tetteket kell a szavakhoz igazítani, vagy a szavakat a tettekhez¹⁰². A pantomim praxisát nem az utóbbi, hanem az előbbi feltevés, vagyis nem a tettek, hanem a kommunikáció által motivált mimézis gyakorlata mozgatja.¹⁰³

A pantomimként gyakorolt kormányzás hozza létre az önkény és impotencia paradox kombinációját. A nagy kérdésekhez való hozzányúlás komoly szándéka ugyanis egyáltalán nem változtatta meg a kormányzat politika- illetve szerepfelfogását (nincs tehát törés a „balatonőszödi beszéd” előtti és utáni kormányzás praxisa között). A pantomim-kormányzás számára a kommunikáció nem a kormányzás eszköze, hanem a kormányzás maga, a média nem a politika tereinek egyike, hanem a politika terepe maga. Így marad a politikai praxis a kreatív cselekvés tere és eszköze nélkül.

.....
¹⁰² Vö. Ötös alát adna a reformokra, kettést a szövegre. Index, 2006. december 21., www.index.hu, a letöltés ideje: 2007. március 28. 2006 végén Gyurcsány Ferenc ötös alá írt értékelte kormány reformteljesítményét, a reformok megismertetésében és elfogadtatásában, azonban „Karácsonykor kegyelem hármastól, tévizi szigorban kettést érdemel a kormány”. Vagyis a kommunikáción kell javítani.

¹⁰³ Jól látszik mindez a 2007-es költségvetés mögött álló államfilozófiából. G. Fodor Gábor (2007d): A 2007-es költségvetés mögött álló „államfilozófia”. www.szazadveg.hu

Gyurcsány Ferenc „egy tipikus modern médiamarketing-politikus”¹⁰⁴, politikai celebritás és szappan-operahős¹⁰⁵, akit jól meg lehet munkálni. S ezért nem is annyira dramaturg, mintsem inkább maga a dramaturgia, egy kész-termék. „[...]a politika üzenethordozója rendkívül személyes. Maga a politikus. Hús-vér ember. A politika bizonyos értelemben dráma, különböző lehetőségek, szándékok, akaratok összecsapása.”¹⁰⁶ Vagy: „[...]a színpadon és a filmen úgy a jó, hogyha a dráma vége a katarzis, a politikában ellentétes a helyzet: hogyha nem akarjuk, hogy dráma legyen a vége, akkor előre kell a katarzis hangulatát, szituációját megteremteni.”¹⁰⁷ Ahogy Oliver Marchart mondja, a vulkanikusság, a radikalizmus, a forradalmiság műfaja a melodráma¹⁰⁸.

Gyurcsány Ferenc valóban a dramaturgia tízparancsolatát (különösen a 4-6. parancsolatot) követi (a 7-10. intelemnek azonban nem tud eleget tenni), de az illúziók fenntartásában sokkal inkább a politikai marketingre¹⁰⁹, semmint a klaszikus politikus-tudásra épít. Míg a *spin-doctorok* tudománya (az a tudás, amely receptekbe rendezhető) mindig termék-orientált, a dramaturg, lévén szabad ember, egy kreatív térben szabadon mozog. Az események azt mutatják, a miniszterelnököt inkább mozgatják, amikor pedig autonóm módon mozog, akkor is mint ha már bevált dramaturgiákat zenésítene meg. Hol az amerikai mintát követve, *Az elnök emberei* főszerepét osztják rá, ahol az érthetetlen világ távolságának érzését a szimfonikus zenekar betétjei szakítják meg, ilyenkor jön el a mentrendszerű moralizálás. Hol meg keletről jön a „világosság”, ahol a „rend” mint „üres jelölő” hívja életre a kormányzati praxis antagonizmusát¹¹⁰: zavart, terrorveszélyt, radikalizálódást, fokozódó antiszemita hullámot vizionálunk, majd patetikus hangon kijelentjük: „A kormány a rend pártján áll, a rend és a nyugalom pártján”.

.....
¹⁰⁴ Sárközy 2006

¹⁰⁵ Kiss Balázs – Rigó Ágnes (2006): Politikai celebritások Magyarországon. In Sándor Péter – Vass László – Tolnai Ágnes: *Magyarország politikai évkönyve 2006*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány. 349-371.

¹⁰⁶ Gyurcsány-blog: Új munkarend (2007.március 27.), www.blog.amoba.hu, a letöltés ideje: 2007. április 4.

¹⁰⁷ Napirend előtti felszólalás, 2006. december 18. www.parlament.hu, a letöltés ideje: 2007. március 28.

¹⁰⁸ Marchart, Oliver (2004): *Staging the Political.(Counter)-Publics and the Theatricality of Acting*. http://www.republicart.net/disc/publicum/marchart03_en.pdf. a letöltés ideje: 2006. december 12.

¹⁰⁹ Vö. Az elnök legújabb emberei – mire képes Gyurcsány új csapata? Világgazdaság, www.vg.hu, 2007. március 9., a letöltés ideje: 2007. március 9.

¹¹⁰ Vö. Laclau, Ernesto - Mouffe, Chantal (1985): *Hegemony and Socialist Strategy*. London, Verso; Laclau, Ernesto, ed. (1990): *New Reflections on the Revolution of Our Time*. London: Verso.

Fontos látnunk, a *spin-doctorság* és a *heresztetika* másképp osztja meg a tudás felhasználásának módját. Mivel a receptek leveszik a politikus válláról a kreatív invenció terhét, addig a csak jártasság által elsajátítható politikai okosság a helyesség felelősségét, a gyakorlat bölcsességét követeli meg a klasszikus politikustól. Míg a PR-kormányzás parancsolatai a tapasztalatlan fejedelemnek szólnak, és a receptek mintegy garantálják a sikert, addig a szabad ember (a *heresztetika* a szabad ember művésze) a bizonytalanság állapotában, saját ítélő erejét követve hozza meg a döntést. A *spin-doctorság* saját hite szerint nem kiegészíti, hanem helyettesíti (és azáltal leértékeli) a klasszikus politikus-tudást, mondván a modern mediatisált demokráciában a döntésnél fontosabb a mímelés, a valóságnál a látszat, a klasszikus politikus tudásnál az imázs. A leértékelés gőgéből azonban még nem következik fölény, éppen a pantomin-kormányzás kudarc mutatja meg, hogy Seneca, Thuküdidész vagy éppen Montesquieu tanulmányozása időtállóbbnak bizonyul, mint a radikális reformereknek szánt *know-how-bibliák* útmutatása.

A mimetikus-kormány azért vezet kudarchoz, mert abszolutizálja a reprezentációt és a látszatot, és eközben nem találja, hogy hol az a tér, ahol akaratának érvényt szerezhetne, és nem rendelkezik a megfelelő eszközökkel sem, amelyek révén politikai szándékait megvalósuláshoz segítené. Miközben lényege szerint az illúziók megteremtésében érdekelt, a világ megváltoztatását célzó önkényével éppen a kormányzáshoz szükséges illúziókat számolja fel. Tehetetlenségében ezért működik a kormány teszt-üzemmódban: a kormányzati szándék az ötletelés és a kísérletezés geometriája mentén szerveződik, és közben jele sincs a kormányzásnak¹¹¹. A látszat-kormányzás¹¹² mindent elural: a demokratikus diskurzus híveként tündöklő kormányzat tevékenysége látszat-intézkedések meghozatalában és látszat-egyeztetések lefolytatásában merül ki. A világ megváltoztatásának illetve az új világ megteremtésének önkénye így vezet a kormány impotenciájához és tehetetlenségéhez.

.....
¹¹¹ Nincs sok jele a kormányzásnak. Index. 2006. október 10., www.index.hu, A letöltés ideje: 2007. április 4.

¹¹² Vö. Uo.

ÖSSZEGZÉS

Az előzőekben azt láttuk, hogy (1.) a kormányzás komplex tevékenység, amelyben politikai és nem-politikai természetű problémák egyaránt megjelennek; (2) és éppen ezért úgy véltük, hogy mindhárom paradigma segítségünkre lehet a Gyurcsány-kormány megértésére irányuló törekvésünkben; (3) az egyes teroretikus mátrixok által felkínált szempontokat alkalmazva viszont azt tapasztaltuk, hogy a miniszterelnök praxisa mintha az egyes paradigmák túlhajtásait, torzulásait képviselné.

A kreativitás paradigmája felől nézve Gyurcsány fejedelem a politikai klasszicizmus mintáit aktualizálva egy olyan személyre szabott kormányzás feltételeit teremti meg, amely egyúttal a demokratikus intézményi garanciák és normák lerontásához vezető autokrácia veszélyét is felidézheti.

A gondoskodás mátrixa alapján a kormány elképzelése szerint a piac működési elvei szerint kell megszervezni az élet szinte minden területét. A logika abszolutizálása azzal a következménnyel jár, hogy az ökonómiai racionalitás egyetemes mércévé válik és az ökonómikus kormányzás a jó kormányzás kritériumává lesz.

A reprezentáció teóriájában pedig egy olyan pantomim-kormány praxisa tűnik fel a szemünk előtt, amely a látszat és az illúziók foglyaként az új világ teremtésének szándékával az önkény és impotencia paradox kombinációját hozza létre, s az illúziókat egyszerre teremtő és szétzúzó kormányzat így züllik a kormányzás illúziójává.

Mint láttuk, mindhárom paradigma kulcsa bele ment ugyan a Gyurcsány-zárba, de igazából egyik sem nyitja azt. Úgy tűnik, a paradigmák torzulásaira a kormányzás karikatúraszerűsége ad magyarázatot. Így a kérdés az, létezik-e a politikai vezetés olyan paradigmája, amely egyesíti magában az elemzésünk tárgyául választott három koncepció túlhajtott vonásait, s paradigmatis formában képes megjeleníteni egy önmaga karikatúrájává züllő kormányzás természetrajzát?

Gabriel Garcia Márquez „A pátriárka alkonya” című művében¹¹³ maró gúnnyal és az abszurdítás határait nem ismerő ironiával írja le egy olyan karib-térségbeli pátriárka kormányzását, aki tevékenységével mindhárom paradigma torz vonásait egyesíti magában¹¹⁴ (lásd: 2. Függelék).

¹¹³ Márquez, Gabriel-Garcia: *A pátriárka alkonya*. Budapest: Magvető, 1975.

¹¹⁴ Vö. Gyurcsány Ferencet 2006. októberében az *Open Democracy* olvasói a hónap legrosszabb demokratái közzé jelölik. A miniszterelnök fej-fej melletti küzdelmet vívott a saját alkotmányt

Márquez ábrázolásában egy olyan világ tárul a szemünk elé, amely teljes egészében a pátriárka személye körül forog. A „tábornok úr” kormányzása olyan mint egy kupleráj, ahol minden az ő kénye-kedvétől függ: szándékainak olvasása fontosabb, mint a szakértelem és a kompetencia. Kiválasztottsága és küldetéstudata emeli őt mindenki fölé, például csak néhány megbízható halandó győzheti le őt dominóban¹¹⁵. De ez egyáltalán nem távolítja el a hétköznapoktól, a közvetlen kormányzás praxisától vezetve, fenntartva és rombolva az illúziókat, igyekszik kielégíteni alattvalói igényeit. Kiválasztottsága teszi őt kételynélkülivé. Praxisa a megtestesült önkény és impotencia: „csináljatok, amit akartok, úgyis én parancsolok, a kurva életbe.”¹¹⁶ Márquez pátriárkája „úgy kormányzott, mint aki azt hiszi sose hal meg.” S ezért a kocsmákban azzal viccelődtek, hogy valaki a halálát jelentette a minisztertanácsnak, mire a miniszterek ijedten összenéztek, jó-jó, de most ki mondja meg neki. S amikor végre, végzett vele királyi kórja, mindezt már senki sem hitte el: „s nem azért, mintha valóban nem hittük volna el, hanem azért, mert már nem akartuk, hogy igaz legyen, oda jutottunk, hogy végül nem is értettük, milyenek leszünk nélküle, mi lesz az életünkkel őutána.”¹¹⁷

Így lesz a paradigmaticus gondolkodás karikatúrájából a pátriárka paradigmája.

.....
 bütykölő Abe Sinzoval, a puccsal hatalomra került thai Sonthi Boonyaratglin tábornokkal, vagy éppen a gyerekrabló dubai milliárdos, Mohamed bin Rasid Al Maktum-mal. Tom Burgis: Democracy bites. www.opendemocracy.net, a letöltés ideje: 2007. április 4.; Gyurcsány lehet a hónap legrosszabb demokratája. Index, 2006. október 4., www.index.hu, a letöltés ideje: 2006. október 4.

¹¹⁵ Vö. Pörgess, Feri! Index, 2005. november 14., www.index.hu, a letöltés ideje: 2007. április 4.

¹¹⁶ Vö. Gyurcsány: „mondják el a véleményüket, de úgyis én döntök”. Index, 2007. március 27., www.index.hu, a letöltés ideje: 2007. március 27.

¹¹⁷ A Balatonőszöd árnyékában kormányzó miniszterelnök helyzete kényszerítő erővel veti fel újra a politikai tanatológia szükségességét. Vö. G. Fodor Gábor (2006b): Politikai tanatológia, avagy miért nem lett öngyilkos Orbán Viktor a 2002-es választások után? In G. Fodor Gábor – Schlett István: Lú-e vagy szobor? Tanulmányok tudományról, politikáról, politikatudományról. Budapest: Századvég, 339-356.

1. FÜGGELÉK:

A MINISZTERELNÖK ORSZÁGYÜLÉSI FELSZÓLALÁSAI A BALATONÖSZÖDI BESZÉD NYILVÁNOSSÁGRA KERÜLÉSE UTÁN A „CURA SUI” ELV MEGJELLENÉSE SZEMPONTJÁBÓL

a felszólalás adatai	a „cura sui” alanya	a „cura sui” mint a politikai cselekvőképesség előfeltétele (azok a témák, amelyek a „vizsgáld meg önmagad” elvével a miniszterelnök kapcsolatba hoz)
18 ülésnap, expoze 2006.10.06.	- a miniszterelnök - az ellenzék (vezetője) - az egész politikai elit	A bizalmi szavazás előfeltétele, a beszéd „a szembenézésről és a változtatásról” szól. - a hazugság, a szembenézés halogatásának magyarázata: „kerültük a szembenézés, bártortalanok voltunk és megpróbáltuk megkerülni a legegyszerűbb, legegyszerűbb válaszokat” - a politikai életet megrontó tipikus hazugságmódokkal való leszámolás - a reform-hitbuzgóság és magabiztosság bírálata - a „tisztá lap”: „Készen állok az egyenes beszédre”
18. ülésnap, előadói válasz 2006.10.06.	a miniszterelnök	A folytathatóság igénye, mint „szembefordulás egy elfogadhatatlan gyakorlattal és erkölccsel”. „[...]a miniszterelnök folytatja a maga küzdelmét azzal a lelkiismerettel, amely az egyik oldalról a természetes, normális emberi erkölcs, másik oldalról pedig a rövid távú érdekek nagy dilemmája között húzódik - „[...]önmérsékletre és önvizsgálatra van szükség”
24. ülésnap, napirend előtti 2006.10.24.	- az ellenzék	Az október 23-i események mérlege. „[...]Italán egy halk kérdést megérne: mi, kereszténydemokraták, mi, fiatal demokraták mindent jól tettünk az elmúlt években?” „[...]Nem kérdezik maguktól, hogy vajon lehet-e ebben szerepe annak, hogy mit mondtunk és mit csináltunk az elmúlt időszakban?” „Tényleg azt hiszik, hogy önök tökéletesek?”
28. ülésnap, napirend előtti 2006. 11.26.	- a kormány	Megmérni magunkat, hogy mit tettünk eddig, s amit végeztünk, azzal elégedettek lehetünk-e? „[...]az életnek és a kormányzásnak folytatódnia kell”
30. ülésnap, napirend előtti 2006.11.13.	- mindenki - a rendőrség	-tanulnunk kell együtt a demokratikus kultúrát, a demokratikus intézmények működtetését, és azt, hogy hogyan lehet elkerülni a társadalmi konfliktusokat - a rendőrség képes arra, hogy bizonyos tévedésekből vagy hibákból levonja a konzekvenciákat
30. ülésnap, napirend előtti 2006.11.13.	- a kormány és az ellenzék	Az együttműködés és a bizalom keresése. „Érdemes megállni. Érdemes keresni azt az utat, hogy hogyan lehet az együttműködést megerősíteni”

30. ülésnap, napirend előtti 2006.11.13.	- az ellenzék	Mi lenne akkor, ha például az ellenzék „magára nézve kötelezőnek tekintené”, hogy „ne forgassuk ki egymás szavait.” <i>„Ha rám fog hárulni a sor, istenemre mondom, meg fogom védeni Semjén frakcióvezető urat, ha ki kívánják forgatni a szavait. Isten engem úgy segítjen!”</i>
35. ülésnap, napirend előtti 2006.11.20	- az egész politikai elit	Az együttműködés érdekében (tárgyalások Magyarország és Románia között; tárgyalások kezdeményezése az ellenzékkel fejlesztésről, önkormányzatiságról; tárgyalás a megyei jogú városok és regionális fejlesztési tanácsi elnökök részvételével, az ellenzék felszólítása, hogy tegye le az asztalra a javaslatait) <i>„[...]ha valami elromlik, vagy ha engedjük, hogy elromoljék, akkor sokkal nehezebb aztán később rendbe tenni a dolgokat. Így van ez egy megszakadt barátsággal, egy elfakuló házassággal, vagy éppen egy tönkrement üzleti vállalkozás esetében is... Olyan erősnek és olyan megingathatatlannak hittük mindazt, amit csináltunk az elmúlt években, hogy sokszor néztük tétlenül és szótlantul, hogy elromlanak közügyeink, hogy besározódnak közkapcsolataink, hogy több lesz a vita.”</i>
38. ülésnap, napirend előtti 2006.11.27.	- az egész politikai elit - mindenki	A demokrácia gyermekbetegségei, a Balkánhoz való viszony (a miniszterelnök látogatást tett a „Nyugat-Balkánon”, tapasztalatairól és a tanulságokról számol be) <i>- „[...]fel kell tenni a kérdést, hogy európai polgárként, európai uniós országként mi a mi viszonyunk ehhez a világhoz.”</i> <i>- „Eljutottunk-e oda magyarként, a Magyar Köztársaság képviselőjeként, hogy amikor külpolitikát alakítunk, amikor nemzetpolitikát alakítunk, akkor nem egyszerűen a ma vagy a holnap előnyeit kívánjuk csak megszerezni, hanem már van elegendő bátorságunk befektetni a holnaputánba?”</i>
42. ülésnap, napirend előtti 2006.12.11.	- a kormány - a polgár - a magyar igazságszolgáltatás	Az átcímkezés / élelmiszerbotrány <i>- a kormány felelőssége; önvizsgálatot kell tartani azoknak, akik szabályokat, alkotnak, intézményeket hoznak létre, ezeket felügyelik, meg kell nézniük, hogy mi a felelősségük ebben a kérdésben</i> <i>- önvizsgálatot kell tartani a polgároknak, hogy mire használják autonómiájukat, a szabad cselekvés és döntés lehetőségét; arra-e, „hogy gúnyt űzzenek a többitől és kihasználják a többit”, vagy arra, „hogy gyarapodjanak belőle ők tisztességesen, és gyarapodjon az ország?”</i> <i>- „gondolja végig az igazságszolgáltatás”, hogy ebben a kérdésben mindent a „lehető legátfogóbban és legnagyobb felelősséggel” megtett-e</i> <i>„Mindenkinek tegye meg a magáét, és akkor ebből egy jobb ország lesz.”</i>

42. ülésnap, napirend előtti 2006.12.11.	- az ellenzék	<p>A demokratikus diskurzus megteremtésének a feltételrendszere.</p> <p>- az ellenzék tanúsítson ellenzékhez méltó viselkedést „[...]nem tudják elvenni a kedvem attól, hogy itt, a parlamentben megpróbáljuk tisztába rakni ügyeket”</p>
45. ülésnap, napirend előtti 2006.12.18.	- a miniszterelnök - a kormány - az ellenzék - az ország	<p>A félév mérlege</p> <p>„Kár lenne tagadni, hogy nehéz félévet hagytunk magunk mögött[...]nehéz félévet, amelyben a nehézségek nagyobbik részét, bárhog is csűrjük és csavarjuk a szót, összességében mi magunknak kerestük. Magunknak kerestük, mert túlságosan sokáig próbáltuk elhalasztani azt a szembenézést, amely nélkül egy ország nem tehető kellően sikeressé és kellően erőssé.”</p> <p>Meg kell nézni, hogy mi van a kihívások legmélyén: az, „ami a legfontosabb, amitől igazából egy ország működik, hogy végigbeszéljük azt, hogy melyikünknek mi a dolga az országban, ezt a vitát próbáltuk elhessegetni magunktól”</p> <p>„Az az igazság, hogy mi, politikusok, én magam is az elmúlt években, ha nem volt muszáj, akkor nem feltétlenül szembesítettem sem magamat, sem magunkat azzal, hogy kérem, bárhog is, ennek az új világnak elsősorban mégiscsak az a jellegzetessége, hogy elsősorban mi magunk lettünk felelősek önmagunkért.”</p> <p>„[...]mi magunk, a patkó innenső oldalán ülök is az elmúlt négy-öt évben inkább próbáltunk valamit visszahozni abból a világból, amikor az állam felelőssége felülírta, überelte azt a felelősséget, amely éppen fordított...”</p> <p>„Természetesen, ha valami kibírja a vitát, [...]hogyan tudtunk magunkon erőt venni, és azt mondani, Magyarország, újra kell ezt gondolni. Amikor pedig már tudtuk, hogy újra kell gondolni, volt-e hozzá kellő erőnk, - ad absurdum magának a miniszterelnöknek – azt mondani, hogy a színpadon és a filmen úgy a jó, hogyha a dráma vége a katarzis, a politikában ellentétes a helyzet: hogyha nem akarjuk, hogy dráma legyen a vége, akkor előre kell a katarzis hangulatát, szituációját megteremteni, azt mondani, Magyarország, eljött a pillanat, hogy váltani kell ezért és ezért. És ezért talán mi magunk vagy én magam megpróbáltam megspórolni ezt a katarzist, és jöttek mások, akik pedig úgy gondolták, hogy nem is egyszerűen drámát, tragédiát ajánlanak.”</p>

45. ülésnap, napirend előtti 2006. 12.18.	- az egész politikai elit	<p>A karácsony előtti iránymutatás keresése. A reformok szükségessége melletti érvelés.</p> <p>„[...]félünk a szembesüléstől, félünk a konfliktus kimondásától, és különösen félünk a konfliktus megvívásától...ha kellő eréllyel nem nézzünk szembe azzal, ami láthatóan nem jól működik, akkor az magától nem fog megjavulni.”</p> <p>„Mindenki maga dönti el, hogy mivel tölti idejét, mire fordítja energiáját. Én inkább azt gondolom, az a dolgunk, hogy értékelve az elmúlt időszakot is, próbáljunk programot adni a másnak meg a holnapnak.”</p> <p>A kormány folyamatosan elemezni fogja önmagát, mert természetes, hogy a kormány nem tökéletes („tökéletest csak kettőt ismerünk, a Teremtőt és a legnagyobb ellenzéki párt vezetőjét”), és megpróbál majd „érdemi elemzéssel” az ország számára programot adni.</p> <p>Kellő kritikával kell viszonyulnia a kormánynak saját teljesítményéhez.</p> <p>„Köszönöm azoknak, akik elemzően viszonyultak munkánkhoz, de köszönöm azoknak is, akik, ahol tehették, inkább személyünkben bántottak és sértettek bennünket. Ha másért nem, mert megmutatták, hogy mi milyenek nem szeretnénk lenni, és időnként azt is jó látni.”</p>
53. ülésnap, napirend előtti 2007.03.05.	- az ellenzék	<p>Az Árpád-sávós zászlók, antiszemitizmus kérdése.</p> <p>Az ellenzék elmulasztja a valódi önvizsgálatot, ehelyett menti a menthetetlent, magyarázza a magyarázhatatlant, és mindezt hatalmi önzésből és gyengeségből.</p>
57. ülésnap, napirend előtti 2007.03.19.	- az ellenzék és a kormány	<p>Az ünnep mérlege. A fő kérdés: miben kell megmérnünk magunkat?</p> <p>A miniszterelnök számon kéri az ellenzéket, hogy megérte-e? (összekeveredni hungarista és fasiszta eszmék szimpatizánsaival, kokettálni az antiszemitizmus vádjával).</p> <p>Az elmulasztott önvizsgálat miatt az ellenzék az „oktalan politikai kevélykedés” bűnébe esett. „Be kell látni, hogy céljaikat nem elérik ezzel, hanem önmagukat is eleméztik, felőrlik Magyarország jó hírnevét, tönkreteszik a magyar konzervatív hagyományokat, kétségbe sodorják emberek százazreit és millióit, és elérik azt, hogy ünnepeink ne az örömről, hanem az aggodalomról szóljanak.”</p> <p>A megmérés, az összemérés szükségessége: „Ne abban mérjük össze magunkat, hogy ki tud nagyobb trágárságot a másik fejébe vágni!...[Abban kell megmérni magunkat, kinek van jobb adóprogramja, hogy Magyarországon igazságos legyen a közteherviselés, és nagyobb lendületet adjunk a gazdaságnak]...[Ebben mérjük meg, hogy melyikünk igaz hazafi.]”</p>

2. FÜGGELÉK:

A PÁTRIÁRKA PARADIGMÁJA

A pátriárka paradigmája mint a kreativitás paradigmájának torzulása	„A pátriárka”
A politikum megértésének a kulcsa: a pátriárka személye. A kormányzás a rend és a káosz közötti fluiditás: kupleráj.	A kormányzás olyan, mint a kupleráj, valóságos zsidóvásár, ahol az iszonyú zűrzavarban senki sem tudja, hogy ki kicsoda, hogy hol székel a kormány. <i>„A ház ura nemcsak, hogy részt vett e vásári felfordulásban, de maga hívta életre és kommandírozta.”</i> (10.)
A kormányzás erőfeszítései a kormányzás feltételeinek a megteremtésére irányulnak. Itt minden a pátriárkától függ. A hatalomgyakorlás jellemző jegyei: a személyek primátusa; a hatalmi rivalizálás sokasága; funkcionális és intézményi párhuzamosságok; a folyamatos átszervezések politikája; kompetenciakáosz; és az az elv, hogy a pátriárka szándékainak olvasása fontosabb mint a szakértelem és a kompetencia.	Az erős próbatételek megerősítik a pátriárkát abban, <i>„hogy legveszedelmesebb ellenségét önmagában rejtje az ember”</i> . S hogy még a maga emberei is, <i>„akiket ő fegyverzett fel és tett nagygyá, hogy rendjének támaszai legyenek, előbb-utóbb leköpi a kezét, amelyikkel enni adott nekik; egy csapással kiirtotta őket, másokat emelt ki a semmiből, a legmagasabb rangokba léptette őket: te kapitány leszel, te ezredes, te tábornok, az összes többi pedig hadnagy, a szentségit”</i> . A pátriárka azt is tudja, hogy vigyázni kell az odaadó hívekkel, <i>„mert ha dörög az ég, beleszarnak a tányérba, amiből éppen ettek, pedig én szültem mindegyiket, az istenit, az oldalbordából csináltam őket[...]. Is lám mégis, egy perc nyugta sem lehet ágaskodó becsvágyuktól.”</i> Párhuzamos szervezetet kell működtetni, létrehozni <i>„egy csomó egyforma szövet, amelyeket különbözőeknek tüntetett fel, hogy nagyobb biztonságban kormányozzon a viharban, és elhitette az egyikkel, hogy a másik figyelj.”</i> (116.) A pátriárkát csak néhány megbízható embere verheti meg dominóiban A pátriárka a <i>„kényszerű kedvezmények, tekintélymorzsák és érdekbizalom”</i> árnyékos világát hozza létre.
Küldetés- és kiválasztottságtudat. Hit abban, hogy legalább szeretnek.	<i>„A haza a legjobb találmány, anyám”</i> (20.) <i>„azt mormolta, végül is valami jó azért csak kiderült a szigorú vizsgálatból, mégpedig az, hogy ezek a szegény ördögök szeretik önt excellenciás uram, [...] még csak az hiányozna még, hogy senki se szeressen, épp most, amikor ön elvonul hamis világának kupolái alá, hogy az én balszerencsém dicsőségét élvezze, ő pedig itt marad az igazság meg nem érdemelt terhével, [...] árvában, mint a bal kezem, ebben az országban, amit nem én választottam, hanem így kaptam, készen, ... amilyen mindig is volt, ezzel a valószerűtlenséggel, ezzel a szarszaggal, ezekkel a történelem nélküli népekkel, akik semmiben sem hisznek, csak az életben, ezt a hazát varrták a nyakamba, anélkül, hogy kérdezték volna”</i> (141.)

A pátriárka paradigmája mint a kreativitás paradigmájának torzulása	„A pátriárka”
A hatalomgyakorlás célja: a halhatatlanság.	<p>A pátriárka <i>„úgy kormányzott, mint aki azt hiszi, sose hal meg”</i>. Amikor meghalt a pátriárka alteregója a pátriárka azon töpreng, hogy <i>„mi lelhete a világot, hogy nem rendítette meg álhalálának drámája, hogy lehet, hogy felkelt a nap, és aztán baj nélkül felkelt megint”</i> <i>„[...]még önmagán is tréfálkozott, azt mondta, fuldokolva a nevetéstől, hogy arra a három hónapra, amíg halott lesz, nem érdemes őt Jeruzsálembe vinni, a szent sírba temetni”</i> <i>„[...]kiadtuk utolsó leheletünket a reménytelen várakozásban, hogy egy nap igaz leszen a vissza-visszatérő és újra és újra megcáfolt híresztelés, hogy sok királyi kórja közül végre végzett vele valamelyik, s most mégsem, hittük, most, amikor igaz volt, s nem azért, mintha valóban nem hittük volna el, hanem azért, mert már nem akartuk, hogy igaz legyen, oda jutottunk, hogy végül nem is értettük, milyenek leszünk nélküle, mi lesz az életünkkel őutána”</i> (197.)</p>
A kormányzás feladatainak meghatározása a takarékoság elvei alapján. Az állam elkarcsúsítása.	<p><i>„[...]csak az elnöki testőrséget tartom meg magamnak, azok egyenes, derék fickók, és kormányt se nevezek ki többé, mi a fenének, csak egy jó egészségügyi minisztert, az az egyetlen, akire szükség van az életben, meg esetleg még egyet, akinek szép a kézírása, ha netán akadna valami írivaló, és így bérbe lehet adni a minisztériumokat és a kaszárnnyákat, s a pénzt a személyzetre lehet fordítani, mert ide nem ember kell sok, hanem pénz, két jó cselédlányt kell keríteni, [...]meg itt vagyok én, és nem lesz több kurvakavalkád a budikon, se nyomorékok a rózsalugasban, se tanult doktorok, akik mindent tudnak, és bölcs politikusok sem, akik mindent látnak, elvégre ez mégiscsak egy elnöki palota, nem pedig négerkuperláj”</i> (33-34.)</p>
A közvetlen kormányzás eszméje és praxisa. A gondoskodás politikája mint a hétköznapi világ. A mások feletti uralom technológiái és az önmagunk feletti uralom kapcsolata.	<p><i>„A közvetlen kormányzásnak ugyanebben a szellemében csapatta le egy mézáróssal, köztéri látványosság keretében, egy megtévedt kincstárnok kezét, vagy szakított le egy paradicsomot egy magánkertben, s izelgette agronómusai jelenlétében, igaz szakértő módjára, kijelentvén: ennek a földnek sok kanszamárszarra van szüksége, hát trágyázzák a kormány költségére; vagy félbeszakítván honatyai körútját, bekiáltott ablakomon széles vigyorral, hé, Lorenza López, hát hogy szolgál a varrógéped, amit tőle kaptam ajándékba vagy húsz évvel azelőtt, mondtam már, kiadta a lelkét, tábornok úr, bizony, nem vagyunk örökéletűek, se mi, se a dolgok, erre ő azt felelte, dehogynem, a világ örökkévaló, s képes volt nekiállni egy csavarhúzóval és egy olajozóval, és szétszerelni a gépet, faképnél hagyta az utcán ácsorgó kíséretét, fújtatott, mint egy bika, kétségbeesetten, és még az arcát is összekente motorolajjal, de alig három óra múltán újra varrni lehetett a géppel, akár új korában, mert akkoriban nem akadt a hétköznapi életnek még oly jelentéktelen, apró bosszúsága, ami ne lett volna a számára éppoly fontos, akár a legkomolyabb államügyek, és őszintén hitte, képes boldogságot osztani”</i> (83-84.)</p>

A pátriárka paradigmája mint a kreativitás paradigmájának torzulása	„A pátriárka”
Önkény és impotencia	<p>„ismét erős, selyemkesztyűs kezében tartotta a valóság gyeplőjét, miként a nagy dicsőség idejében, amikor az esengő tömeg elállta az útját a lépcsőn, hadd legyen újra lóverseny az utcákon, s ő meghagyta, hadd legyen, hadd legyen újra zsákbafutás, s ő meghagyta, hadd legyen, s még a legnyomorúságosabb tanyákra is beállított elmagyarázni, hogyan kell kotlóst ültetni, bikaborjút kiherélni”. Maga irányított mindent, „nehogy rés támadhasson akarata és annak végrehajtása között, egybevetette a papiros igazságait a való élet csalóka igazságaival” (144.) „csináljatok, amit akartok, úgysis én parancsolok, a kurva életbe” (60.)</p>
Kételynélküliség	<p>„[...]nem számít, ha valami nem igaz pillanatnyilag, a szentségit, majd az lesz idővel. Neki lett igaza, hiszen napjainkban már nem akadt emberfia, aki kétségbe vonta volna történelme igazát, sem olyan, aki bizonyíthatta, vagy ellenkezőleg, cáfolhatta volna[...]nem volt más haza, csak, amit ő teremtett a saját képére s hasonlatosságára, kénye kedve szerint bánva térrel és idővel.” (153.)</p>
A kormányzáshoz szükséges illúziók fenntartása. A közvetlen kormányzás illúziója.	<p>„Rodrigo de Aguilar tábornok mesterlövészei óvták útját, megbújva a háztetőkön, tótágast állították a közlekedést, puskatussal hajtották ki a népet az utcákból, amerre el kellett haladnia, aztán lezárták az utcákat, hogy kihaltak hassanak, kettőtől ötig, és parancsuk volt rá, hogy bárkit, aki kihajol valamelyik erkélyen, azonnal le kell lőni.” (71.) „elébe ment a jövőnek azzal a varázsötletével, miszerint az a baja ennek az országnak, hogy az embereknek sok fölös idejük marad a gondolkodásra, és hogy elfoglaltságot találjon nekik, felújította a márciusi dalnóversenyeket és az évenkénti-szépségkirálynőválasztást, megépítette a Karib-térség legnagyobb baseball-stadionját, és válogatottunknak kiadta a jelszót: győzelem vagy halál, és elrendelte, hogy minden megyében létesítsenek ingyenes söprő-iskolát, s az ilyetén elnöki ösztönzéssel fanatizált lányok-asszonyok aztán le se tették a seprűt: ha végeztek a lakással, felseperték az utcákat, aztán az országutakat és a bekötőutakat, s az ily módon összegyűlt szeméthalmokat a zászlólengető hivatalos körmenetek az egyik megyéből a másikba cipelték tanácstalanul, olyan feliratokkal, hogy isten óvja a tiszták-tisztáját” (37.)</p>
Infotainment. Tabloid-politizálás. A kormányzás számára releváns igények kielégítése.	<p>„[...]közben egyre és egyre újabb ötleteken törte a fejét, hogyan lehetne még elszórakoztatni az állampolgárokat, és kénytelen volt megsokszorozni önmagát ebben a vásárcsarnok-palotában.”</p>